

**Fornleifaskráning í Eyjafirði I:
Fornleifar í Eyjafjarðarsveit norðan
Hrafnagils og Þverár**

Orri Vésteinsson

og

Adolf Friðriksson

Minjasafnið á Akureyri

1994

Fornleifaskráning í Eyjafirði I:
Fornleifar í Eyjafjarðarsveit norðan
Hrafnagils og Þverár

Formáli

Vorið 1993 hreyfði safnstjóri Minjasafnsins á Akureyri við þeirri hugmynd að höfundar þessarar skýrslu gengju til samstarfs við safnið og sveitastjórnir í Eyjafirði um skráningu á fornleifum í héraðinu. Að undirlagi safnstjóra var haldinn fundur 13. ágúst 1993 með stjórn Minjasafnsins, menningarmálanefnd Akureyrar og formanni héraðsráðs. Þar var fjallað um verndun og skráningu fornleifa og kynntar nýjar aðferðir sem reynst hafa fljótvirkari og ódýrari en hefðbundin skráningartilhögun. Kom fram vilji til að hefjast handa og vinna að fyrsta áfanga sumarið 1994. Á vetrarfundi héraðsnefndar var samþykkt fjárveiting til verksins gegn fjárveitingu frá því sveitarfélagi þar sem skráning færi fram hverju sinni. Fjárveiting heimilaði um fjögurra vikna starf tveggja fornleifafræðinga, sem jafnframt hafa notið starfskrafta aðstoðarmanns og starfsaðstöðu og aðstoðar á Minjasafni. Ekki var ljóst í upphafi þessa verks hversu stór svæði yrðu skráð, en á verkáætlun var markmiðið að ljúka skráningu á 25 jörðum. Þar sem nú er unnið að svæðisskipulagi fyrir Eyjafjarðarsveit, þótti rétt að hefja fornleifaskráningu þar. Unnið var við verkið í um 5 vikur í frá júnílokum til ágústmánuðar. Var allt kapp lagt á að ljúka fornleifaskráningu á svæðinu norðan Hrafnagils og Þverár. Verkinu miðaði vel og tókst að skrá 31 jörð. Sú skýrsla sem hér er birt er árangur af því verki.

Í skýrslunni er ekki eingöngu fjallað um skráðar minjar í norðurhluta Eyjafjarðarsveitar, heldur er hér að finna almenna umfjöllun um fornleifaskráningu. Í 1. kafla er gefið sögulegt yfirlit um fornleifaskráningu. Í 2. kafla er skýrt frá löggjöf er varðar fornleifavörslu, markmið skráningar skilgreind, aðferðir og heimildavinna útlistuð. Í 3. kafla er birt skrá yfir fornleifar á svæðinu, með helstu upplýsingum um legu, gerð, og ástand minjanna. Þá er og tölfræðileg samantekt lögð fram lesendum til frekari glöggvunar. Í 4. kafla er að finna sögulegt yfirlit um byggðapróun, og áhrif framkvæmda á menningarminjar. Þar er einnig fjallað um einstaka minjaflokka og helstu einkenni sveitarinnar, hvað varðar minjavörslu, ferðamál, fornleifar og sögustaði. Loks eru helstu atriði um árangur sumarsins dregin saman í niðurlagsorðum.

Höfundar vilja þakka öllum þeim sem veitt hafa lið sitt við þetta verk. Víðir Gíslason flugmaður flaug könnunarflug vegna loftmyndatöku, Hjálparsveit skáta á Akureyri léði GPS staðsetningartæki, Halldór Pétursson á Náttúrufræðistofnun Íslands á Akureyri útvegaði mikilvæg rannsóknargögn, starfsfólk Þjóðskjalasafns og Héraðsskjalasafnsins á Akureyri veittu

aðstoð við öflun skjala, Amtsbókasafnið á Akureyri lánaði góðan bókakost, mælingadeild Akureyrarbæjar aðstoðaði við mælingar í Búðalág, menningarmálanefnd úthlutaði húsnæði í Sigurhæðum til leiðangursmanna og Magnús Ásbjörnsson og Páll Líndal sinntu margvíslegum verkefnum við gagnasöfnun. Mjöll Snæsdóttir og Birna Gunnarsdóttir tóku þátt í skráningunni um skamman tíma. Hinir fjölmörgu heimildamenn og heimafolk á bæjum tóku leiðangursmönnum vel og er gestrisni þeirra og geriðvikni kærlega þökkud. Loks ber að þakka safnstjóra Minjasafnsins, Guðnýju Gerði Gunnarsdóttur fyrir stuðning hennar og hvatningu. Verk þetta var unnið að hennar frumkvæði og er það von höfunda við lok þessa áfanga, að hann marki upphafið að farsælu samstarfi um skráningu fornleifa í öllum Eyjafirði á næstu árum.

Efnisyfirlit

Formáli

1. Kafli Inngangur

1.1 Fornleifaskráning fyrr og nú

1.2 Löggjöf

2. Kafli Markmið og aðferðir

2.1 Markmið

2.2. aðferðir (heimildir, vettvangur, mat)

3. Kafli Skrá um fornleifar

3.1. Fornleifaskrá

3.2. Tölfræði og tóftir

4. Kafli Byggðasaga

5. Kafli Fornleifar og byggð í héraði

6. Kafli Verndun og kynning á fornleifum í Eyjafjarðarsveit

Niðurlag

Heimildir

1. Kafli Inngangur

1.1 Fornleifaskráning fyrr og nú

Skipuleg skráning fornleifa á Íslandi fór fyrst fram á vegum Konunglegu dönsku fornminjanefndarinnar. Árið 1817 sendi hún út spurningalista til allra sóknarpresta í landinu og svör þeirra eru eina heildstæða yfirlitið sem til er um íslenskar fornleifar. Spurningar nefndarinnar og svör prestanna fjölluðu mest um fornleifar er vörðuðu nafnkunna menn og atburði. Í kjölfar þessa voru 10 fornminjar friðlýstar, hinar fyrstu í sögu minjaverndar á Íslandi. Voru þar á meðal sex steinar með rúnaáletrunum, en einnig forn mannvirki líkt og Snorralaus í Reykholti og meintur dómhringur á Þingvöllum á Þórsnesi.

Undir miðja öld var annarri fornleifaskráningu ýtt úr vör. Hið íslenska bókmenntafélag sendi sóknarprestum spurningalista árið 1838, en viðbrögð presta voru öllu minni en fyrr á öldinni; og töldu margir þeirra engar fornleifar að finna í sínum sóknum.

Er líða tók á öldina fór þjóðerniskennd Íslendinga vaxandi og henni fylgdi aukinn áhugi á og forvitni um fortíð þjóðarinnar. Í vísindum og fræðum birtist þessi áhugi einkum í rannsóknum á fornsögum, en jafnframt var sjónum beint að staðhátum og fornleifum sem hægt var að fella saman við lýsingar í fornritum. Fornleifakönnun fluttist af höndum presta, til sérfróðra manna. Það var danski norrænufræðingurinn Kristian Kaalund sem fyrstur ferðaðist um Ísland í þeim tilgangi að finna staði sem getið er um í fornsögum og lýsa staðhátum og fornminjum sem sagnir voru um að vörðuðu atburði eða einstaklinga frá söguöld. Rit hans Bidrag til en historisk-topografisk Beskrivelse av Island, sem birtist á árunum 1877-1882 (íslensk þýðing Haraldar Matthíassonar var gefin út 1984-1986 undir heitinu Íslenskir sögustaðir), er enn þann dag í dag undirstöðurit í staðfræði Íslendingasagna og hinn vandaðasti leiðarvísir um söguslóðir.

Hið íslenska fornleifafélag var stofnað 1879 og á vegum þess fóru fornfræðingar í rannsóknarleiðangra víðsvegar um landið næstu þrjá áratugina. Þar voru í broddi fylkingar Sigurður Vigfússon og síðar Brynjúlfur Jónsson. Markmið þeirra var áþekkt markmiði Kaalunds; að finna og lýsa fornleifum sem þeir töldu að gætu skýrt einstakar frásagnir í Íslendingasögum eða varpað ljósi á þjóðskipulag Íslands á söguöldinni. Þeir Sigurður og Brynjúlfur skráðu ógrynni rústa og birtu niðurstöður sínar jafnharðan í Árbók fornleifafélagsins, en höfðu nær eingöngu áhuga á rústum sem þeir töldu vera frá elstu tíð, enda mótuðust hugmyndir þeirra mjög af fornsögum.

Um síðustu aldamót voru einnig á ferð hér danski kaftinninn Daniel Bruun og skáldið Þorsteinn Erlingsson, en þeir beittu til muna hlutlægari aðferðum en þeir Sigurður og Brynjúlfur höfðu gert. Báðir reyndu þeir að lýsa og skilgreina tegundum fornleifa og Bruun gerði fyrstur manna skipulegar rannsóknir á landbúnaðarminjum og byggingarlagi íslenskra torfhúsa.

Fyrstu íslensku þjóðminjalögin, svonefnd "Lög um verndun fornmenja", voru samþykkt árið 1907 og embætti fornminjavarðar - síðar þjóðminjavörður - stofnað. Með þessum lögum voru fornleifar skilgreindar með lagabókstaf og þjóðminjaverði heimilað að friðlýsa minjastaði. Bar honum jafnframt að semja skrá yfir allar fornleifar sem honum þótti ástæða til að friða. Lögðust leiðangrar Fornleifafélagsins þá af að mestu. Á árunum 1927 - 1930 var fjöldi fornleifa tekinn á friðlýsingaskrá. Friðlýsingar þessar byggðu einkum á rannsóknum þeirra Sigurðar og Brynjúlfs, sem gerðar voru allt að hálfri öld áður. Má því segja að það hafi verið stefna í minjavörslu fyrri hluta aldarinnar, að varðveita einkum þá staði sem taldir voru sögualdarminjar. Friðlýsingar frá árdögum opinberrar fornminjavörslu mynda meginhluta friðlýstra minja í landinu, en að jafnaði hafa friðlýsingar verið stöðugar síðan á 4. áratugnum.

Á sama tíma og dró úr fornleifaskráningu í byrjun aldarinnar, fór áhugi á örnefnum vaxandi og stóð Fornleifafélagið og síðar Þjóðminjasafnið að örnefnaskráningu um allt land, fram á 7. áratug aldarinnar. Í Örnefnaskrá er víða að finna upplýsingar um fornleifar og þar eru rækilegustu skráningargögn um minjar frá öllum tímum, sem nú er völ á.

Fornleifaskráning í nútímaskilningi, þar sem leitast er við að skrá allar þekktar fornleifar, burtséð frá því hversu merkilegar þær kunna að þykja á hverjum tíma, hófst fyrst í Reykjavík á 7. áratugnum og hefur staðið þar með löngum hléum síðan. Öfugt við fornleifakönnun á 19. öld, sem höfðu það að meginmarkmiði að finna áþreifanleg minnismerki um sögu lands og þjóðar, hefur áhugi á skráningu fornleifa síðastliðin 20-30 ár fyrst og fremst stafað af vaxandi áhyggjum af stórfelldri eyðileggingu fornleifa sökum þéttbýlismyndunar og vélavæðingar í landbúnaði, allt frá stofnun lýðveldisins.

Aðeins örfá sveitarfélög hafa verið skráð, þar af aðeins tvö í dreifbýli (Biskupstungnahreppur og Arnarneshreppur). Fyrir utan Reykjavík þar sem Árbæjarsafn hefur staðið fyrir fornleifaskráningu hefur Þjóðminjasafnið yfirleitt framkvæmt eða haft milligöngu um verkið, þó að frumkvæði hafi jafnan komið frá viðkomandi sveitarfélögum. Auk fornleifaskráningar á vegum hins opinbera, hafa einstakir vísindamenn staðið fyrir

fornleifaskráningu í rannsóknarskyni. Þar hefur fyrst og fremst verið um að ræða skráningu á eyðibygðum og afdölum þar sem rústir eru í lítilli hættu. Síðast en ekki síst er rétt að minnast á að víða um land hefur áhugasamt fólk skráð fornleifar að eigin frumkvæði og af eigin fé. Slíkar skrár eru misjafnar að gæðum, enda upplýsingar skráðar á ýmsan hátt og misnákvæmlega, en reynast oft ómetanlegar heimildir um fornleifar sem síðar hefur verið hróflað við.

Á tæplega 200 ára brokkgengri sögu fornleifaskráningar á Íslandi hefur allnokkru af upplýsingum verið safnað, en á ólíkum forsendum og með misjöfnu verklagi. Heildarskráning landið um kring verður seinunnin, og er brýnt að hraða verkinu. Skráningarverkefnið í Eyjafirði er hannað með þá forsendu í huga að skrá verði minjar með aðferðum sem séu allt í senn: hagkvæmar, fljótvirkar og stuðla að markvissri gagnasöfnun. Þar sem þessum aðferðum hefur ekki verið beitt nema takmarkað til þessa, verður í næsta kafla fjallað nánar um þetta efni.

1.2 Fornleifaskráning, þjóðminjalög og umhverfismat

Á síðustu árum hefur stórfelld breyting orðið á löggjöf um friðhelgi menningarminja. Árið 1989 voru samþykkt ný þjóðminjalög, og endurskoðun á þeim 1994, en að auki tóku gildi árið 1993 ný lög um mat á umhverfisáhrifum. Mikilvægt er að fornleifaskráning sú er nú stendur yfir í Eyjafirði verði unnin í fullu samræmi við hina nýju löggjöf, og afrakstur hennar nýttur við ákvarðanatöku í framtíðinni. Verður nú gluggað í þessi lög og þær reglugerðir er þeim fylgja og gerð grein fyrir þeim ákvæðum er snerta fornleifaskráningu á einn eða annan veg.

1.2.1 Þjóðminjalög

Árið 1989 urðu straumhvörf í íslenskri minjavernd er Alþingi samþykkti ný lög (nr. 88/1989) um þjóðminjavörslu í landinu, þar sem fornleifaskráning varð lögbundin forsenda skipulagsvinnu. Tvívegis hafa verið gerðar breytingar á lögnum (sbr. lög nr. 43/1991 og lög er samþykkt voru 7. maí 1994) og tóku síðari breytingarnar gildi 1. júlí 1994. Í 18. gr. laganna er kveðið á um fornleifaskráningu: "Skylt er að fornleifaskráning fari fram á skipulagsskyldum svæðum áður en gengið er frá skipulagi eða endurskoðun þess...". Þá ber jafnframt að færa friðlýstar minjar á skipulagskort.

Samkvæmt 17. gr. laganna eru allar fornleifar á Íslandi friðhelgar: "Fornleifum má enginn, hvorki landeigandi, ábúandi né nokkur annar, spilla, granda né breyta, ekki heldur hylja þær, laga né aflaga né úr stað flytja nema leyfi fornleifanefndar komi til." Á þetta jafnt við um

fornleifar sem eru þekktar og sýnilegar og þær fornleifar sem koma í ljós við jarðrask af einhverju tagi (20. gr.). Brot gegn þessum ákvæðum varða sektum til ríkissjóðs eða þyngri refsingu (sbr. 52. gr.).

Í lögunum (16. gr.) eru fornleifar skilgreindar á eftirfarandi hátt: "Til fornleifa teljast hvers kyns leifar fornra mannvirkja og annarra staðbundinna minja sem menn hafa gert eða mannaverk eru á...", "Að jafnaði skal telja minjar 100 ára og eldri til fornleifa, en heimilt er þó að friðlýsa yngri minjar...".

Í þjóðminjalögum (7. gr.) er fornleifum skipt í tvo flokka: a) "menningarsögulegar minjar", sem eru "ummerki um sögu þjóðarinnar, svo sem fornleifar og gömul mannvirki" og "staðir sem tengjast menningarsögu". b) "þjóðminjar" eru hins vegar "...þær minjar um menningarsögu Íslendinga sem ákveðið hefur verið að varðveita [í söfnum, eða]... með friðun".

1.2.2 Umhverfismat

Lög um mat á umhverfisáhrifum nr. 63/1993, voru samþykkt á Alþingi 8. maí 1993. Markmið laga um umhverfismat (sbr. 1. gr.) er "að tryggja að áður en tekin er ákvörðun um framkvæmdir sem kunna, vegna staðsetningar, starfsemi sem þeim fylgir, eðlis eða umfangs, að hafa í för með sér umtalsverð áhrif á umhverfi, náttúruauðlindir og samfélag hafi farið fram mat á umhverfisáhrifum, svo og að tryggja að slíkt mat verði fastur liður í gerð skipulagsáætlana." Í lögunum kemur fram að þau taki til allra framkvæmda "sem kunna að hafa umtalsverð áhrif á umhverfi, náttúruauðlindir og samfélag" (sbr. 4. gr.). Í 5. gr. laganna eru sérstaklega tilgreindar framkvæmdir sem eru háðar umhverfismati, þær eru: virkjanir, lagning háspennulína, malarnám, þjónustumiðstöðvar fyrir ferðamenn utan byggða, förgunar- og sorpeyðingarstöðvar, málmbæðsluverksmiðjur, efnaverksmiðjur, vegagerð, járnbrautir, flugvallagerð, og hafnagerð.

Í Viðauka II er fylgir Reglugerð um mat á umhverfisáhrifum (Stjtið. B, nr. 179/1994) eru gefin dæmi um framkvæmdir eða rekstur í orkumálum, landbúnaði o.fl. sem kunna að hafa "umtalsverð umhverfisáhrif". Í 1., 6., 11. og 12. lið er að finna dæmi er ljóslega varða verndun fornleifa:

1.1. Stöðvar þar sem unnið er rafmagn, gufa og heitt vatn og tengd mannvirki.

1.2. Búnaður til að flytja raforku, vatn, gufu, olíu og gas.

1.3. Birgðageymslur fyrir jarðeldsneyti ofanjarðar og neðan.

6.1. Framkvæmdir er breyta landnotkun eða landnýtingu utan þéttbýlis.

- 6.2. Áveitur eða framræsla.
- 6.3. Nýræktun skóga og uppgræðsla lands.
- 6.4. Búfjár- og dýrahald.
- 11.1. Kappaksturs-, æfinga- og kennslubrautir.
- 12.8. Orlofsþorp, hótél eða fjallaskálar.
- 12.10. Skurðgröftur og flóðgarðagerð
- 12.11. Stíflugerð og fiskvegir
- 12.12. Vatnsmiðlanir og breytingar á árfarvegi.
- 12.13. Lagning vatnsveitna
- 12.14. Landfyllingar.

Ekki er fengin nema takmörkuð reynsla af þessum nýju lögum, enda er "umhverfismat" nýtt hugtak í löggjöfinni. Árið 1993 kom út "Skýrsla um umhverfismat í Skútustaðahreppi", og var það fyrsta tilraunarverkefnið á þessu sviði. Þar er að finna kafla um menningarminjar, ástand þeirra, verndun, friðun og kynningu. Í því verkefni var ekki byggt á fornleifaskráningu, þar eð slík skráning hefur ekki farið fram, en látið nægja að gera skyndikönnun á heimildum um fornleifar á svæðinu. Fornleifaskráning í Eyjafirði er fyrsta umfangsmikla skráningarverkefnið á landinu nú eftir gildistöku laga um umhverfismat. Mun því reyna á að þessi skráning einfaldi og flýti fyrir ákvörðunum um landnotkun og framkvæmdir, á forsendum löggjafar um verndun fornleifa og umhverfis.

Í anda umhverfisverndar þessa áratugar hafa viðhorf til verndunar og vörslu fornminja breyst og er ljóst að stemma þarf stígu við frekari eyðingu menningarverðmæta við jarðrask og framkvæmdir.

2. Kafli Markmið og aðferðafræði

Við undirbúning að fornleifaskráningu í Eyjafjarðarsveit voru markmið skráningarinnar vandlega skilgreind. Jafnframt hafa verið teknar í notkun margvíslegar nýungar við heimildasöfun og vettvangsvinnu. Er þetta afleiðing þess að fornleifaskráning er skammt á veg komin hér á landi og löggjöfin ný af nálinni. Eyjafjarðarsveit er kjörinn vettvangur til að vinna að umbótum á aðferðum og verklagi, enda er þar að finna fjölbreytilegt safn minja, sem sumar hafa verið friðlýstar og jafnvel rannsakaðar með uppgrefti, en aðrar verið flestum ókunnar og ekki um þær fjallað áður. Í þessum kafla er leitast við að skilgreina markmið fornleifaskráningar og er gefið yfirlit yfir hefðbundna skráningartilhögun og kynntar þær aðferðir sem notaðar voru í Eyjafjarðarsveit sumarið 1994.

2.1. Markmið

Markmið fornleifaskráningar er að afla gagna um legu og gerð fornleifa, kortleggja þær og leggja mat á ástand þeirra og menningarsögulegt gildi. Þetta markmið byggir á 5 ólíkum en samverkandi þáttum sem í heild skýra hið fjölbreytta hlutverk fornleifaskráningar. Þessir þættir eru: löggjöf, framkvæmdir, hagnýting, menningarverðmæti og grunnrannsóknir.

2.1.1. Löggjöf. Löggjafarvaldið hefur ákveðið á margvíslegum forsendum að fornleifar séu friðhelgar og þær beri að varðveita með friðun og eftirliti. Ekki er unnt að annast eftirlit með fornleifum og ástandi þeirra ef staðsetning er ekki kunn. Þ.a.l. er fornleifaskráning nauðsynleg til að framfylgja lögum um verndun fornleifa.

2.1.2. Framkvæmdir. Þeim er fyrir framkvæmdum standa er ekki heimilt að granda fornleifum. Finnist fornleifar þar sem framkvæmdir voru fyrirhugaðar er ljóst að talsverður kostnaður, fyrirhöfn og tafir munu fylgja nauðsynlegum uppgrefti og rannsóknum á staðnum. Eru það því hagsmunir þeirra er að framkvæmdum standa að velja þeim stað þar sem ekki eru fornleifar fyrir eða að geta gert viðeigandi ráðstafanir áður en framkvæmdir eru hafnar.

2.1.3. Hagnýting. Upplýsingasöfnun um fornleifar hafa hagnýtt gildi. Landið er ekki lengur eingöngu nýtt til landbúnaðar, heldur hefur aukin útivist og ferðaþjónusta verið nýr aflvaki í efnahag til sjávar og sveita. Til þessa hafa fornleifar lítið verið kynntar sem aðdráttarafl fyrir ferðamenn og eru þær því vannýttar auðlindir á þessum vettvangi. Komið hefur fram að víða hefur verið mikil uppbygging í ferðaþjónustu margskonar, en víða skortir dægradvöl

og afþreyingu fyrir ferðamenn í héraði. Þar sem fátt er að hafa staldra gestir síður við og glatar ferðapjónustan þar mögulegum tekjum. Fornleifar eru vissulega heppilegir og áhugaverðir áningastaðir ferðamanna ef vel er staðið að kynningu á þeim og aðgangur gerður auðveldur. Forsenda þess að fornleifaskoðun verði að beinum eða óbeinum tekjustofni er fornleifaskráning. Við skráningu minja er öllum nauðsynlegum upplýsingum um minjar á svæðinu safnað og á grundvelli þeirra er leikur einn að leggja til heppilega skoðunarleiðangra og benda á áhugaverða staði. Til þessa hefur fornleifaskráning ekki verið unnin í þessum anda.

2.1.4. Menningarverðmæti. Fornleifar eru menningarverðmæti. Þær geyma ómetanleg brot úr sögu genginna kynslóða. Þær eru arfur menningar, sem hverri kynslóð ber að hlúa að og gæta með sóma. Víða hafa fornleifar glatast og er sjaldnast hægt að meta hvaða heimildir og hverskonar þekking hefur farið forgörðum. Þessum arfi verðu ekki með góðu lagi skilað til næstu kynslóða, án vandaðrar upplýsingasöfnunar og kortlagningar.

2.1.5. Grunnrannsóknir. Fornleifar eru vísindalegt viðfangsefni. Þær eru stórfenglegt safn heimilda um sögu, menningu, þjóðhætti, trú, daglegt líf, og samfélag Íslendinga. Fornleifaskráning stuðlar að markvissari grunnrannsóknum í fornleifafræði og á öðrum sviðum menningarsögu og leggur grunnin að nýjum viðfangsefnum fræðimanna.

2.2. Aðferðir

Við hefðbundna fornleifaskráningu er ýmsum heimildum um fornleifar á tilteknu svæði safnað, þá er farið á vettvang og tekin viðtöl við ábúendur og loks gengið á hvern minjastað og hann mældur upp, teiknaður og myndaður. Þessi háttur hefur reynst hægvirkur og kostnaðarsamur, og hefur því verið leitast við að einfalda og bæta skráningarferlið á öllum stigum. Verður nú gerð grein fyrir meginatriðum aðferðafræðinnar.

Við upphaf verksins voru lagðar línur fyrir heimildasöfnun og vettvangsvinnu. Grundvallareining skráningarinnar eru jarðir eins og þær eru skilgreindar í Jarðatali Johnsens frá 1847. Sá rammi var valinn þar sem langflestar fornleifar sem heimildir eru um eða enn sjást tengjast landbúnaði á 19. öld og þar af leiðandi er heppilegast að nota þær einingar sem þá voru gildar. Hverri jörð var gefin kennitala, sem er samsett af einkennisstöfum sýslunnar (Ey-) og númeri jarðarinnar samkvæmt Jarðatali Johnsens. Þannig hefur t.d. jörðin Hvammur kennimarkið Ey-305. Hverri fornleif var síðan gefið númer í þeirri röð sem minjarnar voru færðar inn á skrá. Notuð voru sérhönnuð eyðublöð til að færa inn

verið prentað af slíku efni, og er þar stöku vísbendingar um fornleifar, en mest þó um búnaðarhætti og horfna starfshætti sem gagn er að kynna sér.

2.2.2. Vettvangsrannsóknir

Að lokinni heimildakönnun var gerð áætlun fyrir vettvangsvinnu. Fyrsti áfangi vettvangsrannsókna var fjarkönnun, þ.e. loftmyndataka, en vegna veðurs voru flugstundir öllu færri en þörf var á. Þá var farið á vettvang og tekin viðtöl við ábúendur. Skráðar voru jöfnum höndum upplýsingar um fornleifar og um staði þar sem fornleifar höfðu verið, en voru ekki lengur sjáanlegar á yfirborði vegna jarðrasks af einhverju tagi. Mjög víða er að finna munnlegar eða ritaðar heimildir um fornleifar sem nú eru horfnar, en engu að síður var rýnt í gögnin og leitast við að ráða í staðsetningu minjanna. Lykilatriði við kortlagningu fornleifa er nákvæmni upplýsinga um staðsetningu þeirra. Voru notuð GPS staðsetningartæki, handhæg og meðfærileg göngutæki af GARMIN 75 gerð er gefa staðarákvörðun í lengdar- og breiddargráðum með aðeins um 30-50 metra skekkjumörkum. Að vísu voru skilyrði til mælinga misjöfn, en að jafnaði heppnuðust þær vel. Er þetta nýung í fornleifaskráningu og hefur hún skilað stórkostlegum tímasparnaði þegar lega fornleifa er færð inn á kort. Í fornleifaskránni í 3. kafla er að finna hnit hverrar fornleifar, en þessar upplýsingar henta öllum er hafa áform um framkvæmdir í héraðinu og valda munu jarðraski. Auk hnitskráningar voru stærð og lögun fornleifa athuguð og skráð lýsing á umhverfi og aðstæðum. Þá fylgir svokallað hættumat, en það er greining á ástandi minjanna og þeirri hættu sem þær kunna að vera í af manna völdum eða náttúru. Sem dæmi má nefna hættu sem stafar af vegagerð eða byggingaframkvæmdum á víðavangi, eða vegna ábúðar í námunda við eða jafnvel á minjastöðum. Þá er víða að finna fornleifar þar sem rofabörð eru í veggjum, vatnsagi eða uppblástur. Að vettvangsvinnu lokinni voru upplýsingarnar færðar á gagnagrunn til frekari úrvinnslu. Árangur sumarsins er að finna í skrá yfir fornleifar í næsta kafla.

3. Kafli Skrá um fornleifar

Í þessum kafla er birt skrá yfir fornleifar í norðanverðri Eyjafjarðarsveit. Umfangsins vegna eru ekki allar upplýsingar sem aflað hefur verið um hvern stað prentaðar hér, heldur fyrst og fremst þær er varða tegundaflokka, staðsetningu, ástand og hættumat. Í lok kaflans er fjallað nánar um efni skrárinnar.

3.1. FORNLEIFASKRÁ: Eyjafjarðarsveit norðan Hrafnagils og Þverár

Hvammur

Ey-305 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°38.121 18°04.534 (skekkjumörk: 20 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna byggingar

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-305 - 002 (A) heimild

Hlutverk: fjárhús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna túnræktar

Hættumat: lítil hættu vegna jarðræktar

Ey-305 - 003 (A) hús

Hlutverk: fjárhús

Hnit: 65°38.062 18°04.515 (skekkjumörk: 26 m)

Ástand: Hleðslur undir þaki

Hættumat: hættu vegna ábúðar

Ey-305 - 004 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: mikil hættu vegna trjáræktar

Ey-305 - 005 (A) heimild

Hlutverk: fjárhús

Hnit: 65°38.152 18°04.600 (skekkjumörk: 27 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna byggingar

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-305 - 006 (A) heimild

Hlutverk: fjós

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-305 - 007 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rasks

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-305 - 008 (C) 3 tóftir

Hvamsbeitarhús Hlutverk: beitarhús

Hnit: 65°37.916 18°05.431 (skekkjumörk: 25 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: engin hættu

Ey-305 - 009 (C) tóftaþyrping + 3 tóf

Sokkasel Hlutverk: sel

Hnit: 65°38.179 18°06.399 (skekkjumörk: 20 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: lítil hættu vegna rofs

Ey-305 - 010 (C) tóft

Hvammssstekkur Hlutverk: stekkur

Hnit: 65°38.305 18°05.341 (skekkjumörk: 32 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: mikil hætta vegna trjáræktar

Ey-305 - 011 (C) varða

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°38.002 18°06.563 (skekkjumörk: 26 m)

Ástand: Hleðslur standa

Hættumat: engin hætta

Ey-305 - 012 (C) tóft

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°37.985 18°06.512 (skekkjumörk: 29 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: mikil hætta vegna rofs

Ey-305 - 013 (C) kantur

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°38.269 18°05.237 (skekkjumörk: 27 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: lítil hætta vegna trjáræktar

Ey-305 - 014 (C) garðlag

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°38.351 18°05.337 (skekkjumörk: 28 m)

Ástand: Hleðslur standa

Hættumat: lítil hætta vegna trjáræktar

Ey-305 - 015 (A) heimild

Hlutverk: bænhús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand:

Hættumat:

Ey-305 - 016 (B) frásögn

Húsmannshús Hlutverk: býli

Hnit: 65°38.320 18°04.532 (skekkjumörk: 30 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Vaglir

Ey-306 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°37.716 18°05.303 (skekkjumörk: 29 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-306 - 002 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rasks

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-306 - 003 (A) hús

Vaglahús Hlutverk: fjárhús/hlaða

Hnit: 65°37.726 18°05.459 (skekkjumörk: 31 m)

Ástand: Hleðslur undir þaki

Hættumat: mikil hættu vegna ábúðar

Ey-306 - 004 (C) heimild

Grænutóftir Hlutverk: fjárhús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkmörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hættu vegna jarðræktar

Ey-306 - 005 (C) gerði

Garðhóll Hlutverk: kartöflugarður

Hnit: 65°37.854 18°05.280 (skekkmörk: 36 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: stórhætta vegna trjáræktar

Ey-306 - 006 (C) tóft

Vaglastekkur Hlutverk: stekkur

Hnit: 65°37.660 18°05.935 (skekkmörk: 31 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: lítil hættu vegna jarðræktar

Ytra Gil

Ey-307 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°37.456 18°04.694 (skekkmörk: 44 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: mikil hættu vegna ábúðar

Ey-307 - 002 (A) frásögn

Rófugarður Hlutverk: kartöflugarður

Hnit: 65°37.377 18°04.495 (skekkmörk: 41 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rasks

Hættumat: lítil hættu vegna jarðræktar

Ey-307 - 003 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°37.428 18°04.768 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga og rask

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-307 - 004 (A) gerði

Gerðið Hlutverk: fjárhús

Hnit: 65°37.413 18°04.870 (skekkjumörk: 29 m)

Ástand: Hleðslur útflattar

Hættumat: mikil hættu vegna jarðræktar

Ey-307 - 005 (A) heimild

Hlutverk: fjárhús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rasks

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-307 - 006 (A) heimild

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rasks

H æ t t u m a t : l í t í l h æ t t a v e g n a á b ú ð a r

Ey-307 - 007 (C) laug

Gilslaug Hlutverk: sundlaug

Hnit: 65°37.305 18°05.697 (skekkjumörk: 35 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna vatnagangs

Hættumat: engin hættu

Ey-307 - 008 (C) mannvirki

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: engin hætta

Ey-307 - 009 (C) tóft

Gilssel Hlutverk: stekkur

Hnit: 65°37.410 18°05.993 (skekkjumörk: 22 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: lítil hætta vegna rofs

Ey-307 - 010 (C) gerði

Gilsrétt Hlutverk: rétt

Hnit: 65°37.373 18°05.365 (skekkjumörk: 53 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: lítil hætta vegna jarðræktar

Ey-307 - 011 (C) heimild

Grænutóftir Hlutverk: beitarhús

Hnit: 65°37.437 18°05.122 (skekkjumörk: 25 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rasks

Hættumat: lítil hætta vegna rasks

Ey-307 - 012 (C) heimild

Gilsferja Hlutverk: ferja

Hnit: 65°37.373 18°04.132 (skekkjumörk: 59 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rasks

Hættumat: lítil hætta vegna rasks

Ey-307 - 013 (A) renna

Bæjarlækur Hlutverk: vatnsveita

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: Hleðslur standa

Hættumat: mikil hætta vegna ábúðar

Syðra Gil

Ey-308 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°37.322 18°04.960 (skekkjumörk: 24 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-308 - 002 (A) heimild

Hlutverk: hesthús

Hnit: 65°37.243 18°05.081 (skekkjumörk: 27 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hættu vegna jarðræktar

Ey-308 - 003 (A) tóft

Hlutverk: fjárhús/hlaða

Hnit: 65°37.275 18°04.967 (skekkjumörk: 27 m)

Ástand: Hleðslur útflattar

Hættumat: mikil hættu vegna jarðræktar

Ey-308 - 004 (A) álagablettur

Steinahóll Hlutverk: huldufólksbústaður

Hnit: 65°37.362 18°04.968 (skekkjumörk: 24 m)

Ástand:

Hættumat: engin hættu

Ey-308 - 005 (C) tóftaþyrping

Syðra Gilssel Hlutverk: sel

Hnit: 65°37.185 18°06.431 (skekkjumörk: 24 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: lítil hættu vegna rofs

Ey-308 - 006 (C) gerði

Hlutverk: rétt

Hnit: 65°37.294 18°05.498 (skekkjumörk: 34 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: engin hætta

Ey-308 - 007 (C) renna

Hlutverk: vatnsveita

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: lítil hætta

Teigur

Ey-309 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°36.693 18°05.155 (skekkjumörk: 29 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna byggingar

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Ey-309 - 002 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°36.707 18°05.185 (skekkjumörk: 24 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna byggingar

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Ey-309 - 003 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°37.114 18°06.382 (skekkjumörk: 28 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna byggingar

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Ey-309 - 004 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°36.884 18°05.167 (skekkmörk: 133 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-309 - 005 (C) tóft

Hlutverk: stekkur

Hnit: 65°36.831 18°05.565 (skekkmörk: 33 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: lítil hættu vegna rofs

Ey-309 - 006 (C) tóft

Teigssel Hlutverk: sel

Hnit: 65°36.982 18°06.534 (skekkmörk: 31 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: engin hættu

Ey-309 - 007 (B) tóftaþyrping

Hlutverk:

Hnit: 65°37.100 18°06.477 (skekkmörk: 24 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: engin hættu

Ey-309 - 008 (A) heimild

Harðivöllur Hlutverk:

Hnit: 65°36.900 18°05.010 (skekkmörk: 115 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Klúkur

Ey-310 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°36.303 18°05.875 (skekkmörk: 44 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: lítil hætt vegna ábúðar

Ey-310 - 002 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkmörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar

Hættumat: lítil hætt vegna ábúðar

Ey-310 - 003 (A) tóft

Hlutverk: fjárhús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkmörk: m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: lítil hætt vegna ábúðar

Ey-310 - 004 (A) örnefni

Mannabeinahóll Hlutverk:

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkmörk: m)

Ástand:

Hættumat:

Ey-310 - 005 (C) tóft

Klúknasel Hlutverk: sel

Hnit: 65°36.485 18°06.635 (skekkmörk: 29 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: engin hætt

Hjálmstaðir

Ey-311 - 001 (A) bæjarstæði

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°36.128 18°05.530 (skekkjumörk: 28 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: mikil hættu vegna jarðræktar

Ey-311 - 002 (C) garðlag

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-311 - 003 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hættu vegna jarðræktar

Ey-311 - 004 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hættu vegna jarðræktar

Ey-311 - 005 (A) heimild

Hlutverk: lambhús

Hnit: 65°36.148 18°05.398 (skekkjumörk: 23 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rasks

Hættumat: lítil hættu vegna jarðræktar

Ey-311 - 006 (A) heimild

Hlutverk: hesthús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rasks

Hættumat: lítil hættu vegna jarðræktar

Ey-311 - 007 (A) frásögn

Hlutverk: hrútakofi

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rasks

Hættumat: lítil hættu vegna jarðræktar

Ey-311 - 008 (C) tóft

Hjálmstaðasel Hlutverk: sel

Hnit: 65°36.193 18°06.152 (skekkjumörk: 31 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: engin hættu

Reykhús

Ey-312 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°35.808 18°05.128 (skekkjumörk: 22 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar sléttað yfir

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-312 - 002 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-312 - 003 (A) heimild

Hlutverk: fjárhús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rasks

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-312 - 004 (A) heimild

Laugarhúsið Hlutverk: laugarhús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-312 - 005 (A) laug

Reykhúsalaug Hlutverk: þvottalaug

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar byggt yfir

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-312 - 006 (C) þúst

Reykhúsastekkur Hlutverk: stekkur

Hnit: 65°35.895 18°05.815 (skekkjumörk: 19 m)

Ástand: Hleðslur útflattar

Hættumat: mikil hættu vegna trjáræktar

Ey-312 - 007 (A) álagablettur

Hlutverk: huldufólksbústaður

Hnit: 65°35.245 18°05.235 (skekkjumörk: 22 m)

Ástand:

Hættumat: engin hættu

Kristnes

Ey-313 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°35.658 18°05.288 (skekkjumörk: 28 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-313 - 002 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°35.588 18°05.315 (skekkjumörk: 27 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rasks

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-313 - 003 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rasks

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-313 - 004 (A) heimild

Imbugerðishús Hlutverk: fjárhús

Hnit: 65°35.707 18°05.421 (skekkjumörk: 56 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna uppfyllingar

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-313 - 005 (A) heimild

Hornhús Hlutverk: útihús

Hnit: 65°35.771 18°05.271 (skekkjumörk: 49 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-313 - 006 (A) heimild

Götuhaus Hlutverk: fjárhús

Hnit: 65°35.735 18°05.163 (skekkjumörk: 28 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rasks

Hættumat: lítil hættavegna ábúðar

Ey-313 - 007 (A) tóft + gerði

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°35.730 18°05.040 (skekkjumörk: 53 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: lítil hættavegna ábúðar

Ey-313 - 008 (B) 4 tóftir + garður

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°35.383 18°06.631 (skekkjumörk: 42 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: engin hættavegna

Ey-313 - 009 (B) 3 tóftir

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°35.964 18°07.615 (skekkjumörk: m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: engin hættavegna

Ey-313 - 010 (C) tóftaþyrping

Kristnessel Hlutverk: sel

Hnit: 65°36.099 18°07.332 (skekkjumörk: 24 m)

Ástand: Hleðslur standa

Hættumat: engin hættavegna

Ey-313 - 011 (C) stífla

Hlutverk: sundlaug

Hnit: 65°35.660 18°05.751 (skekkmörk: 24 m)

Ástand: Hleðslur standa

Hættumat: lítil hættu vegna rasks

Ey-313 - 012 (C) brunnur

Gvendarbrunnur Hlutverk: vatnsból

Hnit: 65°35.710 18°05.140 (skekkmörk: 44 m)

Ástand:

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-313 - 013 (C) dys

Hlutverk: legstaður

Hnit: 65°35.704 18°05.495 (skekkmörk: 130 m)

Ástand:

Hættumat: engin hættu

Ey-313 - 014 (C) tóft

Kristnesstekkur Hlutverk: stekkur

Hnit: 65°35.808 18°06.255 (skekkmörk: 25 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: stórhættu vegna trjáræktar

Ey-313 - 015 (A) renna

Hlutverk: vatnsveita

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkmörk: m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-313 - 016 (C) tóft

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°35.447 18°06.274 (skekkmörk: 22 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: engin hættu

Ey-313 - 017 (A) heimild

Hlutverk: hálfkirkja

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar

Hættumat:

Kroppur

Ey-314 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk:

Hnit: 65°34.943 18°05.558 (skekkjumörk: 36 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna byggingar

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-314 - 002 (A) heimild

Hlutverk: sáðreitur

Hnit: 65°34.958 18°05.532 (skekkjumörk: 29 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-314 - 003 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°34.900 18°05.610 (skekkjumörk: 36 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-314 - 004 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°34.983 18°05.751 (skekkjumörk: 25 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Ey-314 - 005 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°34.981 18°05.711 (skekkjumörk: 27 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Ey-314 - 006 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°34.951 18°05.631 (skekkjumörk: 26 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Ey-314 - 007 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 54°34.941 18°05.596 (skekkjumörk: 36 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Ey-314 - 008 (C) heimild

Litli-Kroppur Hlutverk: býli

Hnit: 65°34.832 18°05.773 (skekkjumörk: 26 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Ey-314 - 009 (C) tóft

Gamlistekkur Hlutverk: stekkur

Hnit: 65°35.076 18°06.331 (skekkjumörk: 32 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: engin hætta

Ey-314 - 010 (C) tóftaþyrping

Kroppssel Hlutverk: sel

Hnit: 65°35.152 18°06.825 (skekkjumörk: 22 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: engin hætta

Ey-314 - 011 (C) kuml

Hlutverk: legstaður

Hnit: 65°34.944 18°05.445 (skekkjumörk: 29 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna vegagerðar

Hættumat:

Ey-314 - 012 (C) sögustaður

Kárapollur Hlutverk:

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand:

Hættumat:

Ey-314 - 013 (C) náma

Hlutverk: mógrafir

Hnit: 65°35.238 18°05.969 (skekkjumörk: 26 m)

Ástand:

Hættumat: engin hætta

Gríсарá

Ey-315 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°34.798 18°05.781 (skekkjumörk: 23 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Ey-315 - 002 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°34.744 18°05.755 (skekkjumörk: 26 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Ey-315 - 003 (A) heimild

Hlutverk: fjárhús

Hnit: 65°34.776 18°05.824 (skekkjumörk: 20 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Ey-315 - 004 (A) heimild

Hlutverk: mylla

Hnit: 65°34.818 18°07.797 (skekkjumörk: 25 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: hætta vegna trjáræktar

Ey-315 - 005 (A) heimild

Hlutverk: hesthús

Hnit: 65°34.793 18°05.797 (skekkjumörk: 32 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat:

Ey-315 - 006 (C) heimild

Hlutverk:

Hnit: 65°34.661 18°08.860 (skekkjumörk: 30 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: lítil hætta vegna trjáræktar

Ey-315 - 007 (C) heimild

Grísarárstekkur Hlutverk: stekkur

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand:

Hættumat:

Ey-315 - 008 (C) heimild

Hlutverk: heystæði

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand:

Hættumat:

Ey-315 - 009 (C) tóftaþyrping

Grísarársel Hlutverk: sel

Hnit: 65°34.926 18°07.637 (skekkjumörk: 20 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: engin hætta

Hrafnagil

Ey-316 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°34.153 18°06.029 (skekkjumörk: 25 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Ey-316 - 002 (A) tóft

Hlutverk: hesthús

Hnit: 65°34.184 18°05.924 (skekkjumörk: 49 m)

Ástand: Hleðslur útflattar

Hættumat: lítil hætta vegna jarðræktar

Ey-316 - 003 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°34.079 18°06.090 (skekkjumörk: 29 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-316 - 004 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-316 - 005 (A) kirkjugarður

Hlutverk: legstaður

Hnit: 65°34.206 18°06.114 (skekkjumörk: 30 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna vegagerðar

Hættumat: mikil hættu vegna ábúðar

Ey-316 - 006 (A) kirkjugarður

Hlutverk: legstaður

Hnit: 65°34.198 18°06.006 (skekkjumörk: 42 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: hættu vegna ábúðar

Ey-316 - 007 (B) heimild

Kóngshús Hlutverk: býli

Hnit: 65°34.376 18°05.855 (skekkjumörk: 49 m)

Ástand: Hleðslur útflattar

Hættumat: mikil hættu vegna trjáræktar

Ey-316 - 008 (C) heimild

Hrafnagilsrétt Hlutverk: skilarétt

Hnit: 65°34.448 18°05.843 (skekkjumörk: 32 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: engin hætta

Ey-316 - 009 (A) heimild

Bæjarhóll Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°34.206 18°06.114 (skekkjumörk: 30 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar undir vegi

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Ey-316 - 010 (B) 3 tóftir + garður

Nýlendi Hlutverk: býli

Hnit: 65°34.580 18°05.841 (skekkjumörk: 48 m)

Ástand: Hleðslur útflattar

Hættumat: lítil hætta vegna trjáræktar

Ey-316 - 011 (C) tóft

Gamlistekkur Hlutverk: stekkur

Hnit: 65°34.292 18°07.229 (skekkjumörk: 26 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: engin hætta

Ey-316 - 012 (B) 8 tóftir

Hrafnagilssel Hlutverk: sel

Hnit: 65°34.445 18°08.725 (skekkjumörk: 29 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: hætta vegna rofs

Ey-316 - 013 (A) garðlag

Hlutverk: túngarður

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: Ítil hætta vegna ábúðar

Ey-316 - 014 (C) tóft

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°34.104 18°06.196 (skekkjumörk: 36 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: Ítil hætta vegna ábúðar

Ey-316 - 015 (C) mannvirki

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°34.201 18°06.095 (skekkjumörk: 29 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: Ítil hætta vegna ábúðar

Botn

Ey-318 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°33.722 18°06.751 (skekkjumörk: 25 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: Ítil hætta vegna ábúðar

Ey-318 - 002 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°33.713 18°06.701 (skekkjumörk: 65 m)

Ástand: Hleðslur útflattar

Hættumat: Ítil hætta vegna ábúðar

Ey-318 - 003 (A) 2 tóftir

Hlutverk: fjárhús

Hnit: 65°33.811 18°06.784 (skekkjumörk: 32 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: mikil hætta vegna trjáræktar

Ey-318 - 004 (A) gerði

Hlutverk: sáðreitur

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: lítil hætta vegna trjáræktar

Ey-318 - 005 (C) tóftaþyrping

Botnsbeitarhús Hlutverk: beitarhús

Hnit: 65°34.065 18°07.941 (skekkjumörk: 37 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: lítil hætta vegna rofs

Ey-318 - 006 (C) heimild

Botnssel Hlutverk: sel

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand:

Hættumat:

Ey-318 - 007 (C) tóft

Stekkurinn Hlutverk: stekkur

Hnit: 65°33.754 18°07.201 (skekkjumörk: 30 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: engin hætta

Ey-318 - 008 (A) garðlag

Hlutverk: túngarður

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Ey-318 - 009 (C) gata

Hlutverk: reiðgata

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand:

Hættumat: lítil hætta vegna rofs

Kristnes

Ey-423 - 001 (B) tóftir

Hlutverk: býli

Hnit: 65°33.665 17°55.653 (skekkjumörk: 31 m)

Ástand: Hleðslur standa

Hættumat: engin hætta

Ey-423 - 002 (C) gerði

Hlutverk: nautabyrgi

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: Hleðslur standa

Hættumat: lítil hætta

Pröm

Ey-424 - 001 (B) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°34.990 17°57.790 (skekkjumörk: 22 m)

Ástand: Hleðslur útflattar

Hættumat: engin hætta

Ey-424 - 002 (C) tóft

Hlutverk:

Hnit: 65°34.352 17°56.574 (skekkjumörk: 31 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: lítil hætta vegna rofs

Ey-424 - 003 (C) tóft

Hlutverk:

Hnit: 65°34.485 17°56.798 (skekkmörk: 33 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: engin hætta

Ey-424 - 004 (B) tóftaþyrping

Hlutverk:

Hnit: 65°34.545 17°57.030 (skekkmörk: 25 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: engin hætta

Ey-424 - 005 (B) 3 tóftir

Hlutverk:

Hnit: 65°34.702 17°56.956 (skekkmörk: 48 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: engin hætta

Ey-424 - 006 (C) tóft

Hlutverk:

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkmörk: m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: engin hætta

Ey-424 - 007 (C) tóft

Hlutverk:

Hnit: 65°34.628 17°57.311 (skekkmörk: 28 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: engin hætta

Ey-424 - 008 (C) garðlag

Hlutverk: kartöflugarður

Hnit: 65°34.869 17°57.531 (skekkjumörk: 38 m)

Ástand: Hleðslur standa

Hættumat: engin hætta

Ey-424 - 009 (C) gerði

Hlutverk: kartöflugarður

Hnit: 65°34.866 17°57.613 (skekkjumörk: 23 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: lítil hætta vegna rofs

Ey-424 - 010 (C) tóft

Hlutverk: stekkur

Hnit: 65°34.818 17°57.592 (skekkjumörk: 31 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: engin hætta

Ey-424 - 011 (C) tóft

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°34.932 17°57.328 (skekkjumörk: 31 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: engin hætta

Ey-424 - 012 (C) gerði

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°34.952 17°57.439 (skekkjumörk: 46 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: engin hætta

Ey-424 - 013 (C) gerði

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°34.952 17°57.394 (skekkmörk: 29 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: engin hætt

Ey-424 - 014 (C) gerði

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°34.477 17°56.749 (skekkmörk: 30 m)

Ástand: Hleðslur útflattar

Hættumat: engin hætt

Garðsá

Ey-425 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°36.141 17°59.356 (skekkmörk: 34 m)

Ástand:

Hættumat: lítil hætt vegna ábúðar

Ey-425 - 002 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°36.135 17°59.365 (skekkmörk: 34 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rasks

Hættumat:

Ey-425 - 003 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°36.196 17°59.247 (skekkmörk: 42 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat:

Ey-425 - 004 (A) tóft

Hlutverk: hesthús

Hnit: 65°36.125 17°59.236 (skekkjumörk: 37 m)

Ástand: Hleðslur standa

Hættumat: hætta vegna hruns

Ey-425 - 005 (C) kuml

Hlutverk: legstaður

Hnit: 65°36.224 17°59.893 (skekkjumörk: 47 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna uppgrafter

Hættumat:

Ey-425 - 006 (A) heimild

Hlutverk: krikjugarður

Hnit: 65°36.027 17°59.415 (skekkjumörk: 53 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat:

Ey-425 - 007 (A) frásögn

Hlutverk: fjárhús

Hnit: 65°36.125 17°59.406 (skekkjumörk: 36 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat:

Ey-425 - 008 (B) tóftaþyrping

Grænagerði Hlutverk: býli

Hnit: 65°36.702 17°59.666 (skekkjumörk: 56 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: hætta vegna rofs

Ey-425 - 009 (C) tóftir

Hlutverk:

Hnit: 65°35.921 17°59.100 (skekkjumörk: 26 m)

Ástand: Hleðslur útflattar

Hættumat: engin hætta

Ey-425 - 010 (C) laug

Laugin Hlutverk: þvottalaug

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand:

Hættumat:

Ey-425 - 011 (C) tóft

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°35.720 17°58.714 (skekkjumörk: 31 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: engin hætta

Ey-425 - 012 (C) tóft

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°35.640 17°58.760 (skekkjumörk: 33 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: engin hætta

Ey-425 - 013 (C) heimild

Hlutverk:

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand:

Hættumat:

Ey-425 - 014 (C) örnefni

Kolgrafargil Hlutverk:

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand:

Hættumat:

Ey-425 - 015 (C) örnefni

Smiðjugil Hlutverk:

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand:

Hættumat:

Syðri Hóll

Ey-426 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°36.887 18°01.002 (skekkjumörk: 26 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hætt vegna ábúðar

Ey-426 - 002 (A) heimild

Hlutverk: hesthús/hlaða

Hnit: 65°36.961 18°01.013 (skekkjumörk: 27 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rasks

Hættumat: hætt vegna trjáræktar

Ey-426 - 003 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°36.854 18°01.021 (skekkjumörk: 26 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hætt vegna ábúðar

Ey-426 - 004 (A) heimild

Hlutverk: fjárhús/heytoft

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: Hleðslur útflattar

Hættumat: hætta vegna jarðræktar

Ey-426 - 005 (C) örnefni

Stekkjjarbarð Hlutverk: stekkur

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar óþekkt

Hættumat:

Ey-426 - 006 (C) heimild

Hlöðuhús Hlutverk: óþekkt

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hætta vegna jarðræktar

Ey-426 - 007 (C) heimild

Stekkjjarholt Hlutverk: stekkur

Hnit: 65°36.747 17°59.963 (skekkjumörk: 26 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: engin hætta

Ey-426 - 008 (C) tóft

Jónasarkofi Hlutverk: skýli

Hnit: 65°36.945 17°59.654 (skekkjumörk: 33 m)

Ástand: Hleðslur útflattar

Hættumat: engin hætta

Ey-426 - 009 (C) örnefni

Byrgishóll Hlutverk: óþekkt

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar

Hættumat:

Ey-426 - 010 (C) tóft

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°36.900 18°00.777 (skekkjumörk: 23 m)

Ástand: Hleðslur útflattar

Hættumat: engin hætta

Ey-426 - 011 (A) frásögn

Hlutverk: útiöldhús

Hnit: 65°36.882 18°00.945 (skekkjumörk: 35 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hætta vegna jarðræktar

Ey-426 - 012 (C) frásögn

Hlutverk: stekkur

Hnit: 65°37.054 18°01.936 (skekkjumörk: 35 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hætta vegna jarðræktar

Ey-426 - 013 (A) frásögn

Hlutverk: útihús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hætta vegna jarðræktar

Ey-426 - 014 (A) frásögn

Hlutverk: fjárhús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hætta vegna jarðræktar

Ey-426 - 015 (A) frásögn

Hlutverk: fjárhús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hættu vegna jarðræktar

Ey-426 - 016 (A) frásögn

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hættu vegna jarðræktar

Ey-426 - 017 (C) gryfja

Hlutverk: sprengjugígar

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand:

Hættumat: lítil hættu vegna jarðræktar

Ey-426 - 018 (C) garðlag

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: lítil hættu vegna jarðræktar

Ey-426 - 019 (C) frásögn

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand:

Hættumat:

Ytri Hóll

Ey-427 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°37.091 18°00.938 (skekkjumörk: 30 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-427 - 002 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rask

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-427 - 003 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hættu vegna jarðræktar

Ey-427 - 004 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hættu vegna jarðræktar

Ey-427 - 005 (C) heimild

Garðshorn Hlutverk: býli

Hnit: 65°37.199 18°01.142 (skekkjumörk: 38 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar ekki vitað

Hættumat:

Ey-427 - 006 (C) tóft

Hlutverk: hesthús

Hnit: 65°37.161 18°01.105 (skekkjumörk: 26 m)

Ástand: Hleðslur útflattar

Hættumat: engin hætta

Ey-427 - 007 (C) örnefni

Lambhústjörn Hlutverk: lambhús

Hnit: 65°37.150 18°01.259 (skekkjumörk: 42 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar ekki vitað

Hættumat:

Ey-427 - 008 (C) tóft

Hólssel Hlutverk: sel

Hnit: 65°37.067 17°59.581 (skekkjumörk: 28 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: hætta vegna jarðræktar

Ey-427 - 009 (C) heimild

Markúsarkofi Hlutverk: smalakofi

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar ekki vitað

Hættumat:

Ey-427 - 010 (C) heimild

Heygarðar Hlutverk: heygarður

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar ekki vitað

Hættumat:

Ey-427 - 011 (C) frásögn

Ljónakofi Hlutverk: óþekkt

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar ekki vitað

Hættumat:

Ey-427 - 012 (C) tóft

Hlutverk: stekkur

Hnit: 65°37.266 18°01.804 (skekkjumörk: 30 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: engin hætta

Ey-427 - 013 (C) náma

Hlutverk: mógrafir

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand:

Hættumat:

Ey-427 - 014 (A) örnefni

Taðhóll Hlutverk: óþekkt

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar

Hættumat:

Skálpagerði

Ey-428 - 001 (A) bæjarstæði

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°37.387 18°00.941 (skekkjumörk: 28 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Ey-428 - 002 (A) tóft

Hlutverk: fjárhús

Hnit: 65°37.336 18°00.828 (skekkjumörk: 28 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-428 - 003 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°37.367 18°00.921 (skekkjumörk: 28 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-428 - 004 (C) tóft + gerði

Beitarhúsin Hlutverk: beitarhús

Hnit: 65°37.355 17°59.695 (skekkjumörk: 43 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: lítil hættu vegna hruns

Ey-428 - 005 (C) heimild

Skálpagerðisstekkur Hlutverk: stekkur

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hættu vegna jarðræktar

Ey-428 - 006 (C) örnefni

Svarðarmýri Hlutverk: mógrafir

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar

Hættumat:

Gröf

Ey-429 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°37.471 18°01.234 (skekkjumörk: 38 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Ey-429 - 002 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hætta vegna jarðræktar

Ey-429 - 003 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°37.450 18°01.198 (skekkjumörk: 25 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Ey-429 - 004 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°37.430 18°01.289 (skekkjumörk: 33 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: hætta vegna jarðræktar

Ey-429 - 005 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: hætta vegna jarðræktar

Ey-429 - 006 (A) heimild

Kelduhús Hlutverk: fjárhús

Hnit: 65°37.500 18°01.327 (skekkjumörk: 24 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-429 - 007 (A) örnefni

Stekkjarlág Hlutverk: stekkur

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: fornleif horfin vegna malarnáms

Hættumat:

Ey-429 - 008 (C) örnefni

Krókhúsaóll Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°37.523 18°01.440 (skekkjumörk: 31 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rasks

Hættumat:

Ey-429 - 009 (C) haugur

Kumblhóll Hlutverk: legstaður

Hnit: 65°37.559 18°01.613 (skekkjumörk: 34 m)

Ástand:

Hættumat: engin hættu

Ey-429 - 010 (C) gerði

Garðhóll Hlutverk: kartöflugarður

Hnit: 65°37.526 18°01.526 (skekkjumörk: 31 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: mikil hættu vegna malarnáms

Ey-429 - 011 (C) heimild

Hlutverk: merkjagarður

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar ekki vitað

Hættumat:

Svertingsstaðir

Ey-430 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°37.645 18°00.681 (skekkjumörk: 35 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-430 - 002 (C) 2 tóftir

Stekkir Hlutverk: stekkur

Hnit: 65°37.669 18°00.100 (skekkjumörk: 19 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: engin hættu

Ey-430 - 003 (C) örnefni

Svarðarhóll Hlutverk: mógrafir

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar

Hættumat:

Ey-430 - 004 (C) tóft + gerði

Hlutverk: kvíar

Hnit: 65°37.766 18°00.087 (skekkjumörk: 23 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: engin hættu

Ey-430 - 005 (A) frásögn

Hlutverk: fjós

Hnit: 65°37.644 18°00.679 (skekkjumörk: 35 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-430 - 006 (C) frásögn

Gerðið Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°37.593 18°00.563 (skekkjumörk: 24 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Brekka

Ey-431 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°37.840 18°00.165 (skekkjumörk: 30 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-431 - 002 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°37.836 18°00.161 (skekkjumörk: 47 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-431 - 003 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°37.879 18°00.061 (skekkjumörk: 75 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-431 - 004 (C) heimild

Brekkugerði Hlutverk: útihús

Hnit: 65°37.986 17°59.992 (skekkjumörk: 28 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hættu vegna jarðræktar

Ey-431 - 005 (C) heimild

Gamlivegur Hlutverk: reiðgata

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hættu vegna jarðræktar

Ey-431 - 006 (C) tóft

Hlutverk: stekkur

Hnit: 65°37.933 17°59.452 (skekkjumörk: 30 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: engin hættu

Ey-431 - 007 (A) tóft

Hlutverk: fjárhús

Hnit: 65°37.849 17°59.988 (skekkjumörk: 22 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: hættu vegna ábúðar

Ey-431 - 008 (C) frásögn

Hlutverk: kvíar

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-431 - 009 (C) heimild

Hlutverk: fjárhús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna skriðu

Hættumat: lítil hættu vegna jarðræktar

Ey-431 - 010 (C) álagablettur

Grásteinn Hlutverk:

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkmörk: m)

Ástand:

Hættumat:

Ey-431 - 011 (A) örnefni

Svarðarholt Hlutverk: mógrafir

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkmörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar

Hættumat:

Pórustaðir

Ey-432 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°38.061 18°01.392 (skekkmörk: 47 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hætt vegna ábúðar

Ey-432 - 002 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkmörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hætt vegna ábúðar

Ey-432 - 003 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°38.124 18°01.381 (skekkmörk: 42 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-432 - 004 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rasks

Hættumat: hættu vegna ábúðar

Ey-432 - 005 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°38.015 18°01.289 (skekkjumörk: 57 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rasks

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-432 - 006 (A) heimild

Hlutverk: rétt

Hnit: 65°38.072 18°01.370 (skekkjumörk: 36 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rasks

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-432 - 007 (C) dys

Kumblhóll Hlutverk: legstaður

Hnit: 65°37.863 18°01.465 (skekkjumörk: 21 m)

Ástand: Hleðslur útflattar

Hættumat: hættu vegna ábúðar

Ey-432 - 008 (C) heimild

Hlutverk: kerruvegur

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hættu vegna jarðræktar

Ey-432 - 009 (C) heimild

Þórustaðastekkur Hlutverk: stekkur

Hnit: 65°38.059 18°00.808 (skekkjumörk: 79 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hættavegna jarðræktar

Ey-432 - 010 (C) örnefni

Stekkjarlág Hlutverk: stekkur

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand:

Hættumat:

Ey-432 - 011 (C) tóft

Krákugerði Hlutverk: býli

Hnit: 65°37.775 18°01.511 (skekkjumörk: 30 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: stórhætta vegna trjáræktar

Kaupangur

Ey-433 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°38.595 18°01.368 (skekkjumörk: 35 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: lítil hættavegna ábúðar

Ey-433 - 002 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hættavegna ábúðar

Ey-433 - 003 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°38.676 18°01.669 (skekkmörk: 30 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hætt vegna ábúðar

Ey-433 - 004 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkmörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hætt vegna jarðræktar

Ey-433 - 005 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkmörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hætt vegna jarðræktar

Ey-433 - 006 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkmörk: m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: lítil hætt vegna ábúðar

Ey-433 - 007 (A) hús

Mylluhús Hlutverk: mylla

Hnit: 65°38.551 18°01.562 (skekkmörk: 38 m)

Ástand: Hleðslur undir þaki

Hættumat: hætt vegna hrörnunar

Ey-433 - 008 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna gróðurs

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-433 - 009 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

Ey-433 - 010 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hættu vegna jarðræktar

Ey-433 - 011 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hættu vegna jarðræktar

Ey-433 - 012 (A) hús

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°38.598 18°01.544 (skekkjumörk: 23 m)

Ástand: Hleðslur undir þaki

Hættumat: mikil hættu vegna hrörnunar

Ey-433 - 013 (B) 2 tóftir

Festarklettur Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°38.911 18°01.794 (skekkjumörk: 33 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: hætta vegna trjáræktar

Ey-433 - 014 (C) heimild

Hafursstaðir Hlutverk: býli

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar ekki vitað

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Ey-433 - 015 (A) örnefni

Myllubakki Hlutverk:

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand:

Hættumat:

Ey-433 - 016 (A) örnefni

Hlöðuhús Hlutverk: hlaða

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar

Hættumat:

Ey-433 - 017 (B) tóftaþyrping + garðu

Kaupangssel Hlutverk: býli

Hnit: 65°38.734 18°00.283 (skekkjumörk: 20 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Ey-433 - 018 (A) kirkjugarður

Hlutverk: legstaður

Hnit: 65°38.558 18°01.527 (skekkjumörk: 23 m)

Ástand:

Hættumat: hætta vegna trjáræktar

Ey-433 - 019 (C) heimild

Finnskofar Hlutverk: býli

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar

Hættumat:

Ey-433 - 020 (C) tóft

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°38.642 18°01.673 (skekkjumörk: 30 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: Ítil hætta vegna ábúðar

Ey-433 - 021 (A) garðlag

Hlutverk: túngarður

Hnit: 65°38.613 18°01.205 (skekkjumörk: m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: Ítil hætta vegna ábúðar

Ey-433 - 022 (C) kantur

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°38.607 18°01.196 (skekkjumörk: 33 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: engin hætta

Ey-433 - 023 (A) bæjarstæði

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°38.122 18°03.153 (skekkjumörk: 31 m)

Ástand:

Hættumat: hætta vegna rasks

Ey-433 - 024 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°38.042 18°03.198 (skekkjumörk: 31 m)

Ástand: Hleðslur útflattar

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Króksstaðir

Ey-435 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°38.823 18°00.999 (skekkjumörk: 35 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rasks

Hættumat: lítil hætta vegna byggingar

Ey-435 - 002 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°38.853 18°00.873 (skekkjumörk: 26 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna vegagerðar

Hættumat:

Ey-435 - 003 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°38.881 18°00.851 (skekkjumörk: 26 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rasks

Hættumat:

Ey-435 - 004 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°38.823 18°00.999 (skekkjumörk: 35 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rasks

Hættumat:

Ey-435 - 005 (C) tóft

Króksstaðastekkur Hlutverk: stekkur

Hnit: 65°38.841 18°00.147 (skekkjumörk: 26 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: engin hætta

Ey-435 - 006 (C) frásögn

Hlutverk:

Hnit: 65°38.935 18°00.220 (skekkjumörk: 37 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna túnræktar

Hættumat:

Fífilgerði

Ey-436 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°38.913 18°00.915 (skekkjumörk: 30 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna byggingar

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Ey-436 - 002 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°38.948 18°00.851 (skekkjumörk: 39 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Ey-436 - 003 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°38.922 18°00.862 (skekkjumörk: 35 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

Ey-436 - 004 (C) heimild

Hlutverk: sáðreitur

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat:

Ey-436 - 005 (C) tóft

Fífilgerðisstekkur Hlutverk: stekkur

Hnit: 65°39.064 18°00.306 (skekkjumörk: 37 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat:

Leifsstaðir

Ey-437 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°39.204 18°01.000 (skekkjumörk: 19 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: lítil hættu vegna rofs

Ey-437 - 002 (A) tóft

Guðnahús Hlutverk: fjárhús/hlaða

Hnit: 65°39.152 18°00.810 (skekkjumörk: 24 m)

Ástand: Hleðslur standa

Hættumat: lítil hættu vegna hruns

Ey-437 - 003 (C) tóft

Leifsstaðastekkur Hlutverk: stekkur

Hnit: 65°39.364 18°01.169 (skekkjumörk: 35 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: lítil hættu vegna rofs

Ey-437 - 004 (B) tóftaþyrping

Selið Hlutverk: sel

Hnit: 65°39.265 18°00.546 (skekkjumörk: 24 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: engin hætta

Ey-437 - 005 (C) álagablettur

Leifsstaðaklappir Hlutverk: huldufólksbústaður

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand:

Hættumat: engin hætta

Ey-437 - 006 (C) gerði

Hlutverk: sáðreitur

Hnit: 65°39.144 18°00.795 (skekkjumörk: 35 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: engin hætta

Ey-437 - 007 (A) gerði

Hlutverk: sáðreitur

Hnit: 65°39.231 18°00.986 (skekkjumörk: 19 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: engin hætta

Ey-437 - 008 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°39.215 18°01.171 (skekkjumörk: 33 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Eyjarland

Ey-438 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°39.627 18°01.698 (skekkmörk: 45 m)

Ástand:

Hættumat: lítil hætt vegna ábúðar

Ey-438 - 002 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°39.563 18°01.696 (skekkmörk: 33 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hætt vegna ábúðar

Ey-438 - 003 (A) heimild

Hlutverk: sáðreitir

Hnit: 65°39.608 18°01.713 (skekkmörk: 67 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna umróts

Hættumat:

Ey-438 - 004 (C) heimild

Hlutverk: stekkur

Hnit: 65°39.529 18°01.525 (skekkmörk: 35 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hætt vegna ábúðar

Ey-438 - 005 (C) kantur

Hlutverk: bólvirki

Hnit: 65°39.374 18°02.037 (skekkmörk: 30 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: lítil hætt vegna vegagerðar

Ey-438 - 006 (B) tóftaþyrping + 2 tóf
Vaðlaþing Hlutverk: þingstaður
Hnit: 65°39.414 18°01.805 (skekkmörk: 34 m)
Ástand: Hleðslur signar
Hættumat: stórhætta vegna rasks

Ey-438 - 007 (C) tóft
Bertakofi/Foss Hlutverk: bústaður
Hnit: 65°39.698 18°02.245 (skekkmörk: 34 m)
Ástand: Hleðslur standa grónar
Hættumat: engin hætt

Ey-438 - 008 (C) gata/brú
Þingmannavegur Hlutverk: samgöngubót
Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkmörk: m)
Ástand:
Hættumat:

Staðarey

Ey-439 - 001 (C) heimild
Gamla-fjós Hlutverk: fjós
Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkmörk: m)
Ástand: ekki sést til fornleifar ekki vitað
Hættumat:

Ey-439 - 002 (C) heimild
Nýja-fjós Hlutverk: fjós
Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkmörk: m)
Ástand: ekki sést til fornleifar ekki vitað
Hættumat:

Öng +1 jörð

Ey-692 - 001 (C) leið

Hlutverk: reiðgata

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand:

Hættumat:

Ey-692 - 002 (C) leið

Messugötur Hlutverk: reiðgata

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand:

Hættumat:

Syðri Varðgjá

SP-001 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°40.176 18°01.940 (skekkjumörk: 26 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hætt vegna ábúðar

SP-001 - 002 (A) heimild

Hlutverk: fjárhús

Hnit: 65°40.204 18°01.843 (skekkjumörk: 33 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hætt vegna ábúðar

SP-001 - 003 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°40.157 18°01.907 (skekkjumörk: 23 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rasks

Hættumat: lítil hætt vegna ábúðar

SP-001 - 004 (A) tóft

Hlutverk: fjárhús

Hnit: 65°40.118 18°01.954 (skekkjumörk: 21 m)

Ástand: Hleðslur signar

Hættumat: lítil hætt vegna ábúðar

SP-001 - 005 (A) örnefni

Kvíavöllur Hlutverk: kvíar

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar

Hættumat:

SP-001 - 006 (C) örnefni

Gerði Hlutverk: óþekkt

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar

Hættumat:

SP-001 - 007 (A) örnefni

Litla Varðgjá Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°40.217 18°01.984 (skekkjumörk: 27 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna malarnáms

Hættumat:

SP-001 - 008 (C) tóft

Hlutverk: beitarhús

Hnit: 65°40.071 18°00.811 (skekkjumörk: 24 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: engin hætta

SP-001 - 009 (C) tóft

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°40.121 18°02.451 (skekkjumörk: 51 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: mikil hætta vegna trjáræktar

SP-001 - 010 (C) tóftaþyrping

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°40.282 18°01.292 (skekkjumörk: 37 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: engin hætta

SP-001 - 011 (C) örnefni

Stekkjargil Hlutverk: stekkur

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar

Hættumat:

Ytri Varðgjá

SP-002 - 001 (A) bæjarhóll

Hlutverk: bústaður

Hnit: 65°40.231 18°02.058 (skekkjumörk: 43 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hætta vegna ábúðar

SP-002 - 002 (A) heimild

Hlutverk: útihús

Hnit: 65°40.345 18°02.120 (skekkjumörk: 50 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

SP-002 - 003 (A) heimild

Hlutverk: smiðja

Hnit: 65°40.263 18°02.074 (skekkmörk: 31 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna rask

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

SP-002 - 004 (C) heimild

Grænagerði Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°40.518 18°02.054 (skekkmörk: 35 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna bygginga

Hættumat: lítil hættu vegna ábúðar

SP-002 - 005 (C) heimild

Hlutverk: sjóbúð

Hnit: 65°40.373 18°02.678 (skekkmörk: 20 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna vegagerðar

Hættumat: lítil hættu vegna vegagerðar

SP-002 - 006 (C) heimild

Hlutverk: óþekkt

Hnit: 65°40.352 18°02.057 (skekkmörk: 21 m)

Ástand: ekki sést til fornleifar vegna jarðræktar

Hættumat: lítil hættu vegna jarðræktar

SP-002 - 007 (C) heimild

Hlutverk:

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkmörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar ekki vitað

Hættumat:

SP-002 - 008 (C) tóftaþyrping

Hlutverk: sel

Hnit: 65°40.339 18°01.082 (skekkjumörk: 19 m)

Ástand: Hleðslur standa grónar

Hættumat: engin hætt

SP-002 - 009 (C) örnefni

Stekkjarhæð Hlutverk: stekkur

Hnit: 00°00.000 00°00.000 (skekkjumörk: m)

Ástand: ekki sést til fornleifar ekki vitað

Hættumat:

3.2. Tölfræði og tóftir

Á svæðinu voru kortlagðir alls 317 staðir. Ekki eru í raun fornleifar sjáanlegar á yfirborði nema á 118 stöðum. Meðal hinna 199 sem eftir standa eru fornleifar sem hafa verið eyðilagðar eða horfið af náttúrunnar völdum. Hér hefur sú nýlunda verið viðhöfð að færa þessháttar staði inn á fornleifaskrá. Þó að fornleifar hafi verið jafnaðar við jörðu, kunna enn að leynast þar leifar sem verðugt er að varðveita. Skráning á þessum stöðum nú er viðleitni til þess að sporna við þeirri eyðileggingu sem framkvæmdir hafa óhjákvæmilega í för með sér, einkum ef ekki sést til tófta á fyrirhuguðu athafnasvæði.

Því hafa upplýsingar verið vandlega tilfærðar úr heimildum um staði þar sem byggt var, eða þar sem fornleifar hafa verið. Vísbendingar um t.d. e.k. búsetu, á borð við örnefnið "Selhóll" eru skoðaðar nánar og leitað minja á vettvangi. Frásagnir ábúenda um minjar sem þeim er kunnugt um að hafi verið spillt á síðustu áratugum hafa einnig verið skráðar og allir þessir staðir kortfærðir.

Eins og sjá má af þessum heildartölum, þ.e. 317 staðir á 31 jörð, er ljóst að meðal minjafjöldi á hverri jörð er um 10. Flestar minjar fundust í Kaupangslandi, eða 24 en fæstar á Kristnesi í Garðsárdal, þ.e. 2 staðir. Af augljósum ástæðum eru að jafnaði fleiri minjar á stærri jörðum en hinum minni.

Í skránni má sjá að getið er sérstaklega um ástand minja. Af þeim 118 sem enn eru sjáanlegar eru 63 þeirra sem sjást greinilega og hleðsur í veggjum standa, en hinar 55 hafa sigið mjög í jarðveginum eða eru mjög flatar af öðrum ástæðum. Er það gjarnan vegna túnasléttunar, en þó verða sumar gamlar tóftir mjög útflattar í tímans rás, ef ekki er harður völlur undir.

Við skráningu minjanna var gert sérstakt hættumat á vettvangi. Er það einnig nýung að slíkt mat sé unnið á kerfisbundinn hátt. Yfirlit yfir þessi efni er nauðsynlegur grundvöllur eftirlits og minjavörslu á svæðinu. Úttekt á þeirri hættu sem minjar standa í á einu tilteknu landssvæði hefur ekki verið gerð til þessa. Af þeim 199 stöðum þar sem ekki sjást minjar var hættuástand ekki metið á þeim 57 stöðum þar sem örðugt var að segja til um hvort þar kynnu enn að leynast minjar. Hinsvegar voru aðrir meintir minjastaðir gjarnan taldir vera í líftilli hættu, þá gjarnan vegna nálægðar við bústaði. Af sjáanlegum minjum voru 58 ekki í neinni hættu. Í flestum tilfellum eru það stekkir og minjar um seljabúskap fjarri alfaraleið og skarkala nútímabúnaðarháttu. 17 minjar eru taldar vera í mikilli hættu og 3 minjar eru í stórhættu. Af þessum 17 eru 7 vegna trjáræktar, 3 vegna ábúðar, 2 vegna jarðræktar, 1 vegna vegagerðar, 1 vegna malarnáms og 1 vegna hrörnunar. Þær minjar sem telja má í stórhættu eru: Kristnesstekkur í Kristneslandi, Krákugerði í landi Þórustaða og Búðalág í landi Eyrarlands. Í öllum tilfellum eru minjarnar í hættu vegna trjáræktar, en að auki hafa nýlegar framkvæmdir á norðurbrún Búðalágar valdið röskun. Minjarnar í Búðalág eru friðlýstar og ættu því að njóta friðhelgi, 20 metra út fyrir mörk minjasvæðis. Ein tóftanna þar stendur í miðjum trjálundi og hafa tré verið gróðursett ofan á veggjum tóftarinnar á fyrri hluta aldarinnar.

Að lokum skal farið nokkrum orðum um skiptingu minjanna í mismunandi hópa eftir tegundum. Sjaldan er unnt að ráða hlutverk húsa eða garða af lögun þeirri einni saman, og jafnvel reynist það stundum ómöglulegt þó að nákvæmur uppgröftur fari fram. Hér hefur ekki verið reynt að skilgreina og flokka minjar eftir fyrra hlutverki þeirra, enda er hætt við að þessháttar flokkum endurspegli einungis örökstuddar hugmyndir skýrsluhöfunda. Til að koma reglu á hið mikla safn minja í Eyjafjarðarsveit hefur verið brugðið á það ráð að flokka þær annars vegar eftir útliti, og hins vegar eftir hlutverki ef til eru einhverjar heimildir um það efni. Svo sem vænta mátti eru flestar fornleifarnar tóftir af mismunandi gerð og lögun, eða 73. Þá eru 30 bæjarhólar eða bæjarstaði, 20 garðar og gerði, 7 greftunarstaðir, þ.m.t. kirkjugarðar, kuml og dysjar, og auk þessa hafa fundist fornar götur og leiðir, brú, laugar,

ásamt nokkrum öðrum minjategundum.

Um hlutverk minjanna eru einhverjar heimildir í 258 tilfellum, og hafa flestar þeirra verið útihús einhverskonar (62), fjárhús, fjós, hesthús og hlöður. Þá eru á skránni alls 13 sel og 27 stekkir. Af öðrum minjum má nefna bænhús og kirkjuminjar, bólvirki, og meintur vorþingstaður. Við kortlagningu í Eyjafjarðarsveit fannst töluvert fjölbreyttur hópur minja og er vísað til skrárinnar hér að ofan til frekari glöggvunar.

4. Kafli Byggðasaga

Saga byggðar í héraði er í senn heillandi og fróðlegur afrakstur afrakstur fornleifaskráningar. Ekki aðeins geta fornleifar varpað ljósi á þróun byggðar, heldur er og nauðsynlegt að skoða fornleifarnar í samhengi við þær upplýsingar sem ritheimildir geta veitt um byggð og búskap. Þannig geta ritheimildir gefið vísbendingar um hvar hefur verið búið - og hvar fornleifa er þarafleiðandi að vænta.

Frá lagalegu sjónarmiði er nauðsynlegt að skrá og teikna upp landamerki við fornleifaskráningu; ef friðlýsa á fornleifar verður að vita í hvaða landareign þær eru. Landamerki geta þó einnig gefið mikilsverðar upplýsingar um þróun byggðar. Ef þau eru skoðuð á korti má oft sjá hvernig einni jörð hefur verið skipt út úr annarri og með hjálp annarra heimilda má þannig fá hugmynd um þróun byggðar á hverjum stað.

Elstu ritheimildirnar um byggð í Eyjafirði eru frá 13. öld, en líklegt er að sumar þeirra, t.a.m. Landnámabók hafi að geyma gamlar hefðir um hvernig landið byggðist. Elstu skjalaheimildir, sem tímasettar verða með vissu, um jarðir í Eyjafirði eru Auðunnarmáldagar frá 1318, en á 14. og 15. öld hljóp mikill vöxtur í alla skjalagerð. Miðaldaheimildir um jarðir eru fyrst og fremst máldagar kirkna og klaustra, en einnig er til reytingur af jarðasölubréfum. Þannig eru til nokkur bréf um Kristnes, þar sem getið er um Þröm og ítök í Hjálmsstaðalandi (frá 1382 - DI III,363; 1393 - DI III,486; 1461 - DI V,225-226), eitt um Hvamm og Varðgjá (frá 1390 - DI III,449-450), eitt um Grísará og Nýlendi (hjáleiga frá Hrafnagili (frá 1400 - DI III,684-685) annað um Grísará eina frá 1407 (DI,716), eitt um Teig frá 1434 (DI IV,537), tvö um Gil og Vaglir frá 1452 (DI V, 89, 90) og eitt kaupmálabréf frá 1451 þar sem getið er um Kropp og Grísará (DI V, 87).

Samkvæmt Landnámabók bjó Helgi magri annan vetur sinn á Íslandi á Bíldsá en fluttist síðan vestur um Eyjafjarðará að Kristnesi (Lnb. S218).

Ekki er vitað hvar bærinn Bíldsá hefur staðið en líklegt verður að telja að hann hafi verið í grennd við Kaupang eða sé jafnvel sami bærinn. Helgi á síðan að hafa gefið dóttur sína Þorgeiri Þórðarsyni bjálka og fengu þau land milli Þverár og Varðgjár - þ.e. alla Kaupangssveit og bjuggu á Fiskilæk (Lnb. S235/H200; S250 sbr. H214; tekið upp í Grettis sögu 38. kap.). Enginn bær hefur á seinni öldum verið þekktur með því nafni, en nálægt samnefndum læk hefur hann staðið. Af landamerkjum má ráða að Þórustaðir (áður

Þóroddsstaðir), Brekka, Svertingsstaðir, Gröf og Skálpagerði hafa upphaflega verið ein landareign. Áður en land það sem nú liggur undir Kaupangsbakka var keypt undir Kaupang á 19. öld áttu Þórustaðir land allt niður að Eyjafjarðará, og hafa þá norðurmerki Þórustaða verið bein lína frá Eyjafjarðará og upp á fjall. Suðurmerki Grafar beygja með Þverá en eru óbrotin frá Þveráreyrum og upp í fjall. Milli þessara merkja eru landamerkin hinsvegar með ýmisskonar hlykkjum sem benda til skiptinga. Líklegt er að Þórustaðalandi hafi fyrst verið skipt úr landi Fiskilækjar; það var stærst af þessum fimm jörðum, en talsvert minna en hinar fjórar til samans. Síðan hefur annaðhvort Brekku veirð skipt frá Gröf og Svertingsstöðum hafi þær verið ein jörð. Hvort heldur var verður líklega ávallt erfitt að segja til um og fer eftir hvers virði engjarnar í Grafarlandi þóttu í samanburði við fjalllendið sem tilheyrir Brekku og Svertingsstöðum. Skálpagerði var talin sérstök jörð í eigu Munkaþverárklosturs 1318 (DI II, 485) og er talin með jörðum þess í yngri máldögum (DI IV, 700; DI V, 303) en samkvæmt Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1712 var Skálpagerði hjáleiga frá Gröf, byggð á fjárhússtæði heimajardarinnar um 1650. Skálpagerði og Gröf höfðu sameiginleg landamerki fram á þessa öld. Ljóst virðist að byggð hefur ekki verið samfelld í Skálpagerði á miðöldum og fram á 17. öld, en meðan það var eign Þverárklosturs hefur það samt hlotið að hafa haft ákveðin merki við Gröf. Ekki er ástæða til að efast um að um sé að ræða sama Skálpagerðið, en mikið land hefur tæplega fylgt býlinu meðan það var eign Munkaþverárklosturs - annars hefði það tæplega gengið undan klaustrinu eftir siðaskiptin. Örnefnin Ytri og Syðri Hóll benda til að þeir hafi upphaflega verið ein jörð - henni hefur verið búið að skipta fyrir 1446 en þá gaf Þorvarður Loptsson konu sinni í arf. m.a. Hóla tvenna (DI IV, 678). Garðsá er með allra stærstu jörðum í Kaupangssveit - átti allt land inn að Gönguskarði, en búið hefur verið að skipta Þramarlandi út úr fyrir 1393 en frá því ári er til sölubréf fyrir hálfu Kristnesi þar sem fram kemur að Kristnes eigi selför öllu búfé í Kvígingisdal (=Garðsárdal) fram frá Þremi og tvær selstöður (DI III, 486). Annað af þessum seljum er vafalaust kot það sem á 19. öld var byggt undir nafninu Kristnes og tilheyrði því land milli Kanárgils og Fossgils, en mun ávallt hafa verið talið tilheyra Garðsá. Kristnes í Garðsárdal er ekki getið sem býlis í Jarðabók Árna og Páls, en þar er skýrt frá að selför sú er Kristnes átti þangað hafi ei verið brúkuð í manna minnum (Jb. X:215). Þar er þess einnig getið að Kaupangur eigi selför í Garðsárdal gegn kúabeit í Kaupangsflæðar en að hvorugt brúkest þá (Jb. X:201, 306). Svo virðist sem að Þröm hafi snemma orðið sjálfstætt býli, en að býlið Kristnes hafi aðeins verið byggt á 19. öld; það var kallað nýbýli

1847 (Jarðatal Johnsens, 305) og var í byggð fram yfir 1880 (BE I, 429). Þar voru seinna beitarhús og heyjað frá Syðra-Laugalandi til 1925 (Hörður Jóhannsson, Snorri Sigurðsson).

Norðan við Þórustaði er kirkjustaðurinn Kaupangur. Um Kaupang er getið í Íslendingasögum og Sturlungu - einn bæja í Kaupangssveit - og hefur hann snemma orðið ein helsta jörð sveitarinnar, bæði vegna landkosta og legu sinnar miðsveitis, sem líklega hefur ráðið því að þar varð sóknarkirkja. Það er bersýnilegt af landamerkjum að bæði Króksstöðum og Fífilgerði hefur verið skipt úr landi Kaupangs, en það hefur orðið snemma því Fífilgerðis er getið þegar 1318 (DI II,485). Króksstaða er hinsvegar ekki getið fyrr en 1446 (DI IV,699) og er hugsanlegt að henni hafi verið skipt úr seinna en Fífilgerði. Báðar hafa ávallt verið agnarsmáar jarðir en hafa þó fyrrum átt meira land því 1461 átti Fífilgerði Víðihólma í Eyjafjarðará og Króksstaðir Þórunnarey utan þeirra teiga sem Eyrarland og Hafursstaðir áttu (DI V, 303).

Stefán Jónsson hefur fært sannfærandi rök að því að Þórunnarey sé svæðið milli austustu kvíslar Eyjafjarðarár og Eyrarlandsóss og Fríðukíls, og að Víðihólmi sé nú nafnlaus hólmi norðar en Staðarey í austustu kvíslinni (Árbók 1937-39, 83-86). Króksstaðir munu hafa átt engjar niðri á sléttunni fram á þessa öld, en Víðihólmurinn er löngu kominn undir Eyrarland. Býli það sem Hafursstaðir kallaðist og átti teiga í Þórunnarey er tvisvar nefnt á 15. öld. Árið 1446 arfleiddi Þorvaldur Loptsson konu sína Margréti Vigfúsdóttur að því ásamt Kaupangi og fleiri jörðum í Kaupangssveit (DI IV,678). Margrét bjó síðan á Kaupangi og var kirkjuhaldari þar. Hafursstaða er næst getið í Jarðabók Árna og Páls frá 1712, en þá voru þeir farnir í eyði fyrir um 40 árum, og höfðu þar áður aðeins verið í byggð um hríð (Jb X, 306). Hafursstaðir stóðu utarlega í túni Kaupangs - þar sem nú er afleggjari að Knarrarbergi og sér ekki til tófta þar. Þeir Árni töldu að Hafursstaðir gætu ekki byggst aftur án þess að skaða heimajörðina og hefur býlið gengið aftur undir hana. Hafursstaðir hafa tæplega verið landmikil jörð þó hún hafi átt engjateiga niður undir Eyjafjarðará. Kaupangur hafði sel við Bíldsá uppi við fjallsrætur og þar var búið um miðja 19. öld (Jarðatal Johnsens, 306) og tún slegið fram á þessa öld. Þar voru síðast beitarhús og sjást rústir þess og túngarðurinn enn greinilega.

Norðan við Kaupang er Eyrarland (Litla -) og hefur Leifsstöðum verið skipt út úr þeirri jörð, því Eyrarland á land fyrir vestan Leifsstaði að merkjum við Kaupang. Leifsstaða er fyrst getið 1446 (DI IV, 678) og Eyrarlands 1461 (DI V,303).

Norðan Eyrarlands er Varðgjá og er þeirrar jarðar fyrst getið 1390 (DI III,449) svo óyggjandi

sé, en áin (Vargá) er oft nefnd því hér hafa frá fornu fari legið merki lögsagnarumdæma (sbr. Lárentíussögu, 50 kap.; DI III,117). Varðgjá mun hafa verið ein jörð fram um miðja 17. öld að henni var skipt í Ytri og Syðri Varðgjá (BE 1990,1072). Varðgjá í Varðgjárhólma sem er fyrir vestan hólma þá sem Eyrarland á í Eyjafjarðará og bendir það til þess að Eyrarlandi hafi upprunalega verið skipt úr Varðgjárlandi, en sunnan mynda þessar þrjár jarðir eðilega heild.

Af þessu yfirliti sést að jörðum í Kaupangssveit hefur verið skipt úr 5 landareignum: Varðgjá, Kaupangi, "Fiskilæk", Hóli og Garðsá. Hvenær þessar skiptingar hafa orðið er óhægt að segja, en víst er að þær hafa að mestu verið um garð gengnar um aldamótin 1300. Það að smárri jarða eins og Skálpagerðis og Fífilgerðis er getið strax um 1300 bendir til að snemma hafi orðið þéttbýlt í Kaupangssveit.

Í þeim hluta Hrafnagilshrepps sem hér er fjallað um, er mjög svipaða sögu að segja. Þar hafa verið þrjár jarðir: Hrafnagil, Kroppur og Kristnes sem öllum hinum hefur verið skipt út úr.

Kristnes ásamt hjáleigunni Reykhúsum á land fyrir ofan og vestan alla bæi norður að Kjarna (nú í Akureyrarlandi) og upp í fjallstoppa. Jörðunum Hjálmsstöðum (með Klúkum, Teigi, Syðra og Ytra Gili, Vöglum og Hvammi, hefur því upphaflega verið skipt úr landi Kristness. Árið 1318 átti Hrafnagilskirkja jörðina Gil (DI II,453) sem gæti bent til þess að hún hafi þá verið óskipt. Til eru hins vegar bréf frá 1452 um að Möðruvallaklaustur í Hörgárdal hafi skipt á Gili og Vöglum við Munkaþverá fyrir Gásir í Glæsibæjarþingum, (DI IV, 89, 90) en af yngri heimildum sést að Ytra Gil og Vaglir voru eign Munkaþverárklausurs en Syðra Gil Hrafnagilskirkju og má vera að jarðirnar hafi lengi veirð aðgreindar. Líklegt er að Vaglir séu upphaflega byggðar úr landi Ytra Gils en þessar jarðir höfðu sameiginleg landamerki á 19. öld. Hvamms er fyrst getið 1390 (DI III,449), og Hjálmsstaða 1393 (DI III,486) en Klúkna ekki fyrr en löngu síðar (1566: DI XIV, 471-472) og má vera að sú jörð hafi byggst seint. Teigs er fyrst getið 1434 (DI IV,537). Reykhús hafa byggst síðast úr landi Kristness og voru reiknuð sem hjáleiga þaðan 1712 (Jb X, 215) en eru talin sjálfstæð jörð 1847 (Jarðatal Johnsens, 300). Reykhús voru talin 1/5 af Kristneslandi og eiga enn fimmta hluta í fjallinu fyrir ofan bæi.

Kroppur er getið í elstu heimildum; í Landnámabók (S224, H190; H211); Reykdæla sögu (5., 9 .og 16. k.), Guðmundar sögu dýra (9. k.) og Þorgils sögu skarða (47. k.). Vera má að Kroppur sé með allra elstu jörðum því ekki er hægt að sjá að henni hafi verið skipt úr annarri

jörð (þó það megi auðvitað vel vera). Ekki er heldur að sjá að öðrum jörðum hafi verið skipt úr landi Kropps (sjá þó um Grísará hér að neðan), utan að hjáleigan Kroppshús eða Litli Kroppur var í byggð í skamman tíma á 17. öld. Var hún í túninu sunnan við bæinn en yfir þær tóftir hefur nú verið sléttað (Jb X, 216).

Sunnan við Kropp er Grísará en sú jörð mun hafa byggst út úr Hrafnagilslandi. Hrafnagils er ekki getið í Landnámabók en hefur snemma orðið höfuðjörð og þar var sóknarkirkja sveitarinnar en ekki í Kristnesi þar sem var aðeins hálfkirkja. Hrafnagils er víða getið í fornritum (Vatnsdæla saga, 40. k.; Þórðar saga hreðu 13-14 k.; Íslendinga saga 28., 43., 170., 171., 176., 198., k.; Þorgils saga skarða 76, 78, k.; Prestasaga Guðmundar Arasonar 29; Laurentius saga 50. k.) og í elsta máldaga kirkjunnar á Hrafnagili frá 1318 kemur fram að hún átti hálf tálent heimaland auk Hranastaða, Botns og Nýlendis sem var kot nyrst í landareigninni fast sunnan við merkin við Grísará. Nýlendi var löngu farið í eyði 1712 (Jb. X, 219), en merki um byggingar og tún sjást enn í hlíðinni sunnan og ofan við íbúðarhúsið Hléberg. Kirkjan hefur þó ekki átt nema helming kotsins því hinn helmingurinn gekk kaupum og sölum árið 1400 (DI III, 654). Botn var seinna talin sem hjáleiga frá Hrafnagili (Jb. X, 219) og er líklegt að Hranastaðir hafi upphaflega verið það líka. Það var algengt er menn stofnuðu kirkjur að þeim væri annaðhvort gefið allt landið sem fylgdi jörðinni sem þær stóðu á, eða að þær fengju aðeins hlut í heimalandi en öll útilönd sem svo voru kölluð (sbr. Þorláks sögu helga (A gerð) 21. k.). Það eru hinsvegar fá dæmi um að jarðir hafi verið keyptar sérstaklega sem heimanfylgja fyrir kirkju og verður því að telja líklegast að Hranastaðir hafi verið "útland" frá Hrafnagili. Til er landamerkjalyking frá 1889 þar sem landamerkjum Hranastaða, Botns, Hrafnagils og Grísará er lýst sameiginlega, en það mun stafa af því að allar þessar jarðir voru þá fyrir löngu orðnar eign Hrafnagilskirkju, frekar en að þær hafi upphaflega allar verið ein jörð og landi milli þeirra aldrei formlega skipt.

Um Grísará er erfitt að segja úr hvoru landinu, Hrafnagils eða Kropps, henni hefur verið skipt. Grísará var seld ásamt hálfu Nýlendi árið 1400 (DI V, 87) sem bendir til hins gagnstæða. Úr þessu verður líklega aldrei skorið.

Aldrei hefur orðið eins þéttbýlt í þessum hluta Hrafnagilshrepps eins og í Kaupangssveitinni og munar þar líklega mestu að undirlendi er miklu minna og túnrækt erfiðari vegna þess að jarðvegur er þunnur og grýttur. Miklar engjar eru uppi í fjallinu - sérstaklega framar á svæðinu - en þær hafa legið of hátt yfir sjávarmáli til að geta staðið undir sjálfstæðum býlum.

Það er þó til vitnis um að byggðapróun hefur verið svipuð í Hrafnagilshreppi og í Kaupangssveit að smábýli eins og Botn og Nýlendi skuli hafa verið byggðar jarðir þegar um 1300.

5. Kafli Fornleifar og byggð í héraði

5.1 Framkvæmdir á 20. öld og áhrif þeirra á fornleifar

Allt bendir til að byggð hafi ávallt verið mjög stöðug á Íslandi. Bæir hafa yfirleitt verið í byggð mjög lengi og það hefur verið tiltölulega fátítt að bæir væru fluttir. Mest hreyfing hefur verið á byggð þar sem landeyðing er mikil, eða heiðalönd eru og afdalir þar sem byggð reis og hneig eftir árferði og mannfjölda. Hvorugt á við um þann hluta Eyjafjarðarsveitar sem hér er til umfjöllunar.

Þar sem byggð er stöðug, byggja menn yfirleitt aftur og aftur á sama stað, hvort heldur um er að ræða bæjarhús eða útihús. Það er eðli torfhúsa að þeim verður stöðugt að halda við og að tiltölulega auðvelt er að breyta þeim án þess að raska miklu. Af þeim bæjarhólum sem rannsakaðir hafa verið sést glöggst að það heyrir til undantekninga að bæjarhús séu rifin fullkomlega til að byggja á þeim aftur. Miklu algengara hefur verið að menn byggðu aftur og aftur ofan í sömu tóftina og/eða bættu aðeins lífítt hluta húsanna í einu. Þannig kemst á festa í byggingarlagi og hefðir um staðsetningu einstakra húsa. Þar sem menn byggja aftur og aftur á sama stað myndast bæjarhólar og geta þeir orðið meir en þriggja metra þykkir.

Áður en steypa og járn urðu aðal byggingarefni á Íslandi, voru því á hverjum bæ allstór bæjarhóll þar sem bæjarhúsin stóðu og nokkrir minni hólar í túninu umhverfis með útihúsum á. Langmest var byggt innan túns, og það er ekki fráleitt ágiskun að um þrjá fjórðu hluta allra fornra mannvirkja á Íslandi sé að finna innan við 200 metra frá bæjarstæði. Utan túna er miklu færri fornleifa að vænta og mun dreifðari; stekki, kvíar, beitarhús o.þ.h. er yfirleitt að finna innan við 1 km frá bæjarstæði, og minna en það víðast í Eyjafirði.

Miklar breytingar hafa orðið á íslenskum landbúnaði á 20. öld og hafa þær haft mikil áhrif á afdrif og ástand fornleifa í landinu. Meginbreytingar verður að telja ný byggingarefni og stórauðnar byggingarframkvæmdir annarsvegar og stórvirkar vinnuvélar við jarðrækt hinsvegar. Það sem hefur ekki breyst er að yfirleitt er byggt á sömu stöðum og fyrr. Íbúðarhús standa oftast en ekki á gömlum bæjarhólum og útihúsum er iðulega valinn staður þar sem samsvarandi torfhús stóðu áður. Þetta hefur haft í för með sér að langstærstur hluti fornleifa hefur skemmst eða sést a.m.k. ekki lengur. Til að leggja mat á hversu mikið hefur

skemmt eða farið forgörðum verður að athuga byggingarsögu hvers húss fyrir sig. Fyrir eldri steinsteypuhúsum var oft ekki grafið niður á fast og undirstöður eða kjallarar handgrafnir. Í slíkum tilfellum má vænta að töluvert sé eftir af mannvistarleifum, jafnvel þótt ekkert sjáist á yfirborði. Eftir að skurðgröfur komu til sögunnar eru hinsvegar yfirleitt grafnir ríflegir grunnar niður á fast og er þá ekki líklegt að nokkuð sé eftir af mannvistarleifum þegar þannig háttar til. Byggingartækni hefur ekki aðeins breyst, heldur einnig stærð og fjöldi bygginga á hverri jörð. Húsrými hefur stórukað þannig að ekki er óalgengt, einkum þar sem margbýli er, að byggingar með tilheyrandi plönun og aðkeyrslum þeki stærsta hluta upphaflega túnsins - þannig háttar t.d. bæði á Svertingsstöðum og Ytra Hóli (II) í Kaupangssveit.

Áhugi á jarðabótum - túnasléttum, túnastækkunum og garðrækt - kviknaði fyrst á Íslandi í lok 18. aldar. Jarðabætur voru þó í mjög smáum stíl miðað við það sem seinna varð fram um síðustu aldamót. Meðan tún voru ennþá sléttuð með handverkfærum - torfljáum, rekum og pálum - voru fornleifar í lítilli hættu og virðast menn yfirleitt hafa sneitt hjá að slétta yfir tóftabrot. Sama gildir í aðalatriðum um plóga og herfi, hvort sem fyrir þeim voru hestar eða dráttarvélar; í rústahólum er yfirleitt of mikið grjótt til að það borgi sig að reyna að jafna þeim út eða slétta yfir þá með slíkum verkfærum. Það var ekki fyrr en jarðýtur komu til sögunnar (um 1950) að kleyft varð að jafna út rústahóla í stórum stíl. Á tímabilinu 1940-80 voru svotil öll tún á Íslandi gerð véltaek og stór landflæmi sem áður höfðu verið móar og mýrar brotin undir tún. Á milli 1917 og 1990 hafa tún að jafnaði meir en tífaldað að stærð. Þessar miklu framkvæmdir og breytingar á landslagi hafa haft í för með sér að meginþorri fornra mannvirkja hefur annaðhvort farið forgörðum eða spillst. Þær fornleifar sem verst hafa orðið úti eru einmitt þær sem mest var til af áður - bæjarhólar og útihús innan túns. Það leiðir af þessu að flestar þær fornleifar sem enn eru sýnilegar, eru mannvirki sem höfðu hlutfallslega lítið vægi í gamla landbúnaðarsamfélaginu. Af fjölda stekkja, kvíða, beitarhúsa og selja sem varðveist hafa mætti ætla að fólk hafi áður varið stórum hluta ævi sinnar upp um holt og mela. Því var auðvitað ekki þannig varið heldur eru langflest mannvirki sem áður stóðu nú komin undir tún eða byggingar og því gefa þær sem eftir eru skekkta mynd af búnaðarháttum til forna.

Til þessa verður að taka tillit í umræðu um gildi fornleifa og þegar velja skal hvaða fornleifar ber að vernda og kynna.

Aðrar framkvæmdir en húsbyggingar og jarðrækt hafa haft hlutfallslega miklu minni

áhrif á fornleifar. Á því svæði sem hér er til umfjöllunar hefur vegagerð ekki haft teljandi áhrif á fornleifar. Nýrri vegir hafa mest verið lagðir á votlendinu meðfram Eyjafjarðará þar sem áður fyrr voru fáar sem engar byggingar (Kroppskumlið). Helst er að malarnám vegna vegagerðar eða húsbygginga hafi eyðilagt nokkra minjastaði, einkanlega í Kaupangssveitinni sunnanverðri. Nú er t.a.m. lítið eftir af Garðhól í Gröf en þangað er upphaf kartöfluræktar í sveitinni (og jafnvel víðar) að rekja og áttu fyrrum margir bændur garða á þessum hól.

Dregið hefur úr jarðrækt hin síðari ár, en skógrækt hinsvegar eflst og er nú að verða að búgrein. Tré spilla fornleifum ekki síður en jarðýtur; þau skyggja á landið og gera erfitt eða ókleyft að finna fornleifar, og trjárætur sprengja hleðslur og aflaga mannvistarleifar. Nokkrir gamlir trjáreitir eru á svæðinu og hafa sumir spillt fornleifum. Í Búðalág var trjáreit settur yfir eina af þremur aðal tóftunum - sem eru friðlýstar fornleifar - og er sú nú líklega svo að segja eyðilögð. Þar sem hjáleigan Kóngshús frá Hrafnagili var er nú stæðilegur trjáreit og tæplega mikið eftir af mannvistarleifum óraskað.

Það er þó munur á skógrækt og jarðrækt að því leyti að nútíma landbúnaður krefst þess að tún séu slétt og auðveld til vinnslu og því er ekki von að hægt hafi verið að varðveita mikið af tóftabrotum í tünnum. Ef aðgát er höfð er hinsvegar vel hægt að skipuleggja skógrækt þannig að hún spilli ekki fornleifum - vel má skilja eftir rjóður kringum tóftir og ef skógurinn er vel hirtur þurfa þær ekki að skemmast þó tré séu í nánd.

Í eftirfarandi köflum verður fjallað stuttlega um meginflokka fornleifa á svæðinu, sérkenni þeirra, varðveislu og menningarsögulegt gildi, bæði fyrir landið allt og Eyjafjarðarsveit sérstaklega.

5.2.1 Bæjarhólar

Steinsteypuhús hafa verið byggð á langflestum bæjarhólum á svæðinu og hefur það raskað eldri mannvistarlögum meira eða minna. Aðeins á Þröm og Klúkum eru mikið til óskemmdir bæjarhólar, en báðir bæirnir eru í eyði. Ekki hefur heldur verið byggt þar sem hin forna hjáleiga Hrafnagils Nýlendi stóð (í brekkunni SV við íbúðarhúsið Hléberg) en þar sér óljóst votta fyrir húsarústum og fornu túni umhverfis. Á þessum þremur bæjum og eyðibýlinu/selinu Kristnesi í Garðsárdal hafa tún líklega aldrei verið unnin með vélum og þar hefur því samhengi bæjarhóls, útihúsa og túns ekki verið raskað, og er mikilvægt að séð verði til að svo verði ekki í framtíðinni. Á Kaupangi mun gamli bærinn hafa staðið spölkorn fyrir aftan kirkjuna og hefur þar ekki verið byggt á síðan hann var fluttur ca. 1920, en ekki er þar

mikinn hól að sjá. Fyrsta kynslóð steypuhúsa var iðulega byggð við hliðina á eða framan við gamla torfbæinn, því búíð var í honum meðan á byggingu nýja hússins stóð. Þar sem þannig háttar til, og kjallrar/undirstöður voru handgrafnar er líklegt að talsvert sé eftir af eldri byggingarstigum. Það gildir um bæjarhólana í Hvammi, á Kroppi, Ytra og Syðra Gili, Ytri Varðgjá, Eyrarlandi, í Brekku og á Syðra Hóli. Annarsstaðar er þetta óvíst, en líklegt er að ekkert sé eftir af bæjarhólunum á Syðri Varðgjá, þar sem nú er íbúðarhúsið Brekkulækur, í Gröf, á Vöglum og Hrafnagili. Á Hrafnagili hafa raunar verið tveir bæjarhólar, sá eldri er ofar og sunnar og er nú undir vegi, og gætu vel leynst þar óraskaðar byggingaleifar. Á Hjálmsstöðum hefur tún verið sléttað yfir bæjarhólinn og hefur það líklega skemmt yngri byggingarstig en þar ætti þó talsvert að vera eftir af elstu mannvistarlögum.

5.2.2 Útihús og túngarðar

Bæjarhólar hafa það til varnar sér að þeir eru oftast svo stórir að mikið þarf að byggja til að eyðileggja þá gersamlega. Það á ekki við um útihús, og enn síður um túngarða. Á svotil hverjum bæ í þessum sveitum eru útihús frá þessari öld byggð á rústum útihúsa úr torfi. Þar sem blautlent er hentar vitanlega best að setja byggingar hátt, en torfhúsin stóðu iðulega á smá hólum eða hæðum. Það hefur einnig ráðið staðarvali fyrir nýrri útihús að það hentar betur að byggja á rústum sem hvort eð er yrði erfitt að slétta undir tún, en að taka undir þau skika sem búíð var að slétta. Af þessum sökum er nálega ekkert eftir af fornum útihúsum, en í byrjun aldarinnar voru 2-3 útihús innantúns að meðaltali á hverjum bæ. Á örfáum stöðum hafa hlutar af túnum ekki verið unnir með stórvirkum vinnuvélum, og má þar greina ójöfnur í túnunum sem útihúsin stóðu. Þannig er t.a.m í túninu sunnan við bæjarstæðið á Syðra Hóli, og norðaustan við bæinn á Ytri Varðgjá (Kofaholt). Á örfáum stöðum hefur verið hætt að rækta tún umhverfis gömul útihús og hafa þau þá ekki verið jöfnuð niður. Fjárhústættur sjást enn á Syðra Gili, Garðsá, í Skálpagerði, Brekku og Syðri Varðgjá. Einnig eru dæmi um að gömul útihús standi enn, eða að næsta kynslóð sem byggð var ofan í tóftirnar sé úr tré með hlöðnum veggjum. Þannig er um fjárhús í Hvammi, útihús á Húsahól á Vöglum og fjárhús á Ytra Gili. Merkilegustu útihúsarústir á þessu svæði eru án efa þær sem er að finna í Botni. Þar eru tvær tóftir ofan og suðvestan við dvalarheimilishúsin og er önnur þeirra gríðarstór. Þessi hús eru ekki gömul - þau hafa enn verið í notkun 1917 og í stærri tóftinni er steipt þró - en þau eru svo stór að undrum sætir, en í Botni var aldrei stórbýli. Stærri tóftin - sem mun hafa verið fjárhús - hefur lögun áþekka og margir skálar frá

miðöldum og er hér líklega dæmi um hve lengi fornir byggingarhættir voru við líði á Íslandi.

Langflest útihús hafa verið peningshús með hlöðum eða heygörðum/tóftum. Þar sem hægt er að afla heimilda sést að langflest hafa verið fjárhús, nokkurra hesthúsa er getið en fjósa sjaldan. Lambhús og hrútakofar koma einnig fyrir og á Garðsá voru geitarhús. Önnur hús en peningshús eru fá; þar má nefna smiðju á Ytri Varðgjá og útielhús á Syðra Hóli, en til hvorugs hússins sér nú.

Túngarðar eru ennþá forgengilegri en útihús og fyrir utan túnin á Þröm og Klúkum, hafa aðeins varðveist stuttir spottar hér og þar. Sunnan við bæjarstæðið á Hrafnagili er túngarður vestan við túnið á um 100 metra bili. Á Kaupangi sér einnig til garðs í svolitlum hvammi sunnan Bíldsár beint upp af bænum. Talsvert austar en bærinn á Hjálmstöðum stóð er garðspotti ofan í allstóra lág sem gæti hafa verið túngarður. Ofan og vestan við bæinn í Botni sést túngarður sunnan við hin stæðilegu útihús.

5.2.3 Sáðreitir og kartöflugarðar

Eyfirdingar voru snemma framarlega í garðrækt og á þessu svæði eru miklar minjar eftir kartöflu- og kálgarða. Vandinn við slíkar minjar er að þær eru ákaflega forgengilegar - veggir utan um sáðreiti voru oft ekki vönduð mannvirki - og að torfhleðslur voru settar utan um slíka garða langt fram á þessa öld þannig að víða er ómögulegt að segja hvort slíkur garður er gamall eða ekki. 11 sáðreitir og kartöflugarðar voru skráðir á þessu svæði. Elsta heimild sem okkur hefur tekist að finna um garðrækt á þessu svæði er garður sem séra Erlendur Jónsson lét gera á Hrafnagili 1769. Árangur af því mun þó hafa verið lítil fyrst um sinn (Ferðabók Olavíusar II, 18). Af túnakortum frá 1917 sést að þá voru sáðreitir við svotil hvern bæ og heimildir eru fyrir því að þá hafi einnig verið komnir upp garðar fjarri túnnum. Í Botni sést enn til sáðreits frá byrjun aldarinnar, ef ekki fyrr, og á Ytri Varðgjá er kartöflugarður á sama stað og merktur er á túnakort frá 1917. Merkustu garðræktarminjar á þessu svæði eru þó án efa svokallaður Garðhóll í Gröf, en þar munu fyrst hafa verið ræktaðar kartöflur í Kaupangssveit og höfðu menn lengi þá trú að hvergi væri hægt að rækta kartöflur nema þar. Hringinn í kringum þennan hól voru garðar og áttu margir bændur reiti þar. Nú hefur meirhluti hólsins verið fjarlægður vegna malarnáms og sér aðeins fyrir einum reit austanmegin og garðbrotum umhverfis hann. Rétt framan við Þröm eru einnig miklir garðar sem reistir voru af Guðlaugi bónda í Þröm, föður þeirra Kristins og séra Sigtryggs á

Núpi. Þessir garðar eru mikil og sérkennileg mannvirki og hafa tvímælalaust varðveislugildi. Kartöflu- og garðrækt hafa verið mikilvægur þáttur í búskap og menningu í Eyjafirði í bráðum tvær aldir og er full ástæða til að varðveita það litla sem eftir er af elstu minjum eftir brautryðjendur á þessu sviði.

5.2.4 Engjar og áveitur

Engjar voru mikilvægur þáttur í efnahag landbúnaðarsamfélagsins. Tún voru lítil, og af þeim fékkst ekki annað en taða ofan í mjólkurkýrnar. Öll önnur hey komu af engjum og voru á þessu svæði víðáttumiklir engjaflákar, bæði á sléttlendinu meðfram Eyjafjarðará og eins fyrir ofan bæi uppundir fjallshlíðar eftir Kaupangssveit endilangri og uppi í fjallinu vestan ár, einkum sunnan til þar sem dregur úr brattanum og hjallarnir breikka. Í Kaupangssveit hefur nú nálega allt land fyrir ofan bæi og uppí fjallshlíðar verið ræst fram og brotið undir tún og eins hefur mikið verið ræst fram í hlíðunum vestanfjalls. Aðeins á stöku blettum er enn að finna upprunalegar mýrar með engjagróðri. Ofan við Syðri Hól er hart engi sem slá mátti með vélum, og þar er tóft af svokölluðum Jónasarkofa, sem notaður var sem afdrep meðan fólk var við engjaslátt. Mannvirki tengd engjanytjum er þó fyrst og fremst að finna á sléttlendinu meðfram Eyjafjarðará. Það eru minjar um áveitur, bæði skurðir og stíflugarðar. Vestan ár þótti fergin kjarnafóður og var stíflað uppá þar langt fram á þessa öld. Hermundur og Brynjólfur Friðrikssynir á Syðra Gili héldu við áveitumannvirkjum og slógu engi þar til þeir hættu búskap 1966. Áveituskurðir og garðar þurfa stöðugt viðhald, hleðslur sökkva fljótt þar sem mýrlent er og blautt og smávægilegar breytingar á vatnshalla og vatnsstreymi geta þýtt að hlaða þurfi nýja garða/grafa skurði og leggja aðra niður. Víða á sléttlendinu sjást áveituskurðir og stíflugarðar, en fæstir munu ævagamlir - flestir líklega frá þessari öld. Veitumannvirki voru ekki skráð nema þar sem vissa var fyrir því að þau væru forn, en full ástæða er til að reyna að varðveita slík mannvirki sem áþreifanlegar minjar um horfna búskaparhætti. Einstakur áveituskurður eða stíflugarður telst kannski ekki merkilegt mannvirki, en hann er samt minjar um tegund af jarðrækt sem fæstir af yngri kynslóðinni hafa hugmynd um eða bera skynbragð á, og er því nauðsynlegt að koma í veg fyrir að öll veitumannvirki hverfi.

Sumstaðar var veitt á tún þar sem hægt var að koma því við, t.a.m. í Brekku, en hvergi er að sjá mannvirki því tengd.

5.2.5 Vatnsból

Hvergi hefur verið verulega erfitt um vatn í þessum sveitum, nema helst í Kaupangssveit sunnanverðri. Þar eru þó engar menjar um vatnsveitur eða gamla brunna, en þær eru hinsvegar nokkrar vestan ár. Í Kristnesi, sunnan við bæinn, austur af spítalanum er Gvendarbrunnur og er þar nú að sjá allbreitt dý eða forað. Þar munu áður hafa verið hleðslur í kring og eru nú líklega sokknar. Gvendarbrunnur þessi er líklega hinn sami og Ólafur Olavíus talar um í Ferðabók sinni (II, 18). Ekki var brunnur þessi reglulegt vatnsból í Kristnesi heldur var vatn tekið úr honum til hátíðarbrigða. Fyrir ofan bæinn í Kristnesi, sunnan við bæjarlækinn er hlaðin renna úr honum og í átt að svokölluðu Imbugerði, sem voru fjárhús og hugsanlega eyðihjáleiga frá 18.öld (Ferðabók Olavíusar II, 40 - hugsanlega Imbugerði í Garðsárlandi). Yfir þær tóftir var gerður krikketvöllur fyrir sjúklinga á hælina, sem er nú upphækkaður pallur í órækt og hverfur rennan undir hann. Hugsanlegt er að renna þessi hafi verið til að veita vatni í fjárhúsin - eða sé forn vatnsveita frá því búið var í Imbugerði, líklega á fyrri hluta 18. aldar. Samskonar vatnsveitur er að finna á Syðra og Ytra Gili. Að báðum bæjunum liggja vatnsrennur teknar úr Gilsá allnokkru ofar. Á Ytra Gili var vatnsrennan vatnsból bæjarins til 1981. Það gegnir svipuðu máli um vatnsrennur og áveitur, þær hverfa fljótt ef þeim er ekki haldið við, og að hver einstök telst varla merkileg, en þær eru þó minjar sem minna á vanda sem nútímafolk kannast ekki lengur við.

5.2.6 Svarðargrafir

Mór eða svörður eins og hann er kallaður hér um sveitir hefur verið aðal brenni á þessu svæði. Á svotil hverri jörð eru örnefni sem minna á þessa sóðalegu, en mikilvægu vinnu; Svarðarmýrar og Svarðarholt eru algeng örnefni og fylgja oft upplýsingar um hvar svörðurinn var tekinn og hvar hann var þurrkaður. Aðeins á örfáum stöðum sér enn móta fyrir svarðargröfum (t.a.m. í Þröm, á Ytra Hóli (II) og Kroppi). Það gæti reynst erfitt að reyna að varðveita svarðargrafir - það liggur í eðli þeirra að fyllast á ný. Rétt er þó að halda við minningum um þetta horfna starf, en örnefni eru nú að gleymast hratt og komast jafnvel á kreik. Tað hefur eflaust verið notað sem brenni hér sem annarsstaðar en engar minjar eru þekktar því tengdar. Aðeins er Taðhóll í túninu á Ytra Hóli (II), og hefur tað líklega verið þurrkað þar.

5.2.7 Stekkir og kvíar

Stekkir eru einn stærsti minjaflokkurinn og eru rústir af eða heimildir um 27 slíka á þessu svæði. Þeir eru af ýmsum gerðum, þó að aflöng tóft, opin í einn endann en með líftilli kró í hinn, sé langalgengasta formið. Einfaldar ferkantaðar girðingar þekkjast einnig með þessu heiti. Stekkir hafa verið við hvern bæ, og eru stekkjartóftir með algengustu fornleifum, og þar sem þeir sjást ekki lengur minna örnefnin á staðsetningu þeirra. Það eru fáar jarðir þar sem ekki er eitthvert stekkjaraörnefni að finna. Kvíar eru hinsvegar fátíðari, aðeins þrennar slíkar eru þekktar á þessu svæði og eru þær gleggstu frá Svertingsstöðum, beint suður af bæjarstæðinu í Brekku. Kvíar þessar eru örmjó aflöng tóft opin í endann og er ferkantað gerði við hliðina. Stekkir heita tvær rústabungur í Svertingsstaðalandi skammt frá.

5.2.8 Beitarhús

Aðeins fimm beitarhús voru skráð undir því heiti á þessu svæði í sumar, en sú tala er villandi þar sem oft eru áhöld um hvort tóftir sem kallaðar eru sel hafa verið það eða beitarhús, og eins er ekki óalgengt að gömul eyðibýli og sel hafi verið byggð upp sem beitarhús. Það á við um bæði Kaupangssel og Kristnes í Garðsárdal, þar sem voru beitarhús frá Syðra Laugalandi til 1925. Á nokkrum bæjum vestan ár eru bæði sel og beitarhús, t.a.m. í Hvammi og Botni og eru þá selin alltaf ofar. Í Kaupangssveit gildir sú regla hinsvegar ekki, enda háttar þar öðruvísi til. Aðeins á Syðri Varðgjá hafa verið bæði sel og beitarhús, og voru beitarhúsin byggð af Stefáni Stefánssyni bónda þar 1904-1939. Engin einföld regla er til um muninn á seljum og beitarhúsum, en þau síðarnefndu eru oftar en ekki einföld aflöng tóft með garða eftir miðju, meðan selin hafa yfirleitt fleiri hólf. Bæði í Botni og Hvammi eru beitarhúsin þó ekki með þessu lagi; í Hvammi eru þau þrjár aðskildar tóftir frekar litlar, en í Botni tóftaþyrping með fjórum samtengdum hólfum og hvergi garða að sjá.

5.2.9 Sel

Á þessu svæði eru 13 skráð sel, og hafa þau verið fleiri - bæði þar sem bújarðir hafa byggst upp á seljum, eins og í Kaupangsseli og Kristnesi í Garðsárdal, og eins eru víða á fjalli nafnlausar tóftaþyrpingar sem helst er að ætla að hafi verið sel. Seljabúskapur er víðast talinn hafa lagst af á 18. öld en í Eyjafirði var haft í seli langt fram á 19. öld og jafnvel framyfir aldamót sumstaðar. Það er reyndar álitamál hvers eðlis sá seljabúskapur hefur verið; í sóknarlýsingu sinni frá 1839 segir séra Hallgrímur Thorlacius á Hrafnagili að selstöður séu fáar sem engar (SSEyjafjarðar, 171), og getur það tæplega talist nákvæmt því vitað er að sel

voru þá á flestum bæjum. Hitt er möguleiki að séra Hallgrímur hafi ekki talið það sem fram fór í þessum seljum til eiginlegs seljabúskapar, þ.e. búrekstur á fjalli með samfellda búsetu allt sumarið. Vel er líklegt að selin hafi fyrst og fremst verið notuð sem beitarhús og smalakofar um sumur, en frekari rannsóknir þarf á þessu sviði. Heillegustu seljarústirnar eru Syðra Gilssel, en það var í notkun fram um síðustu aldamót og er til af því úttektarlýsing (úttektabók Hrafnagilshrepps) og Kristnessel sem einnig var í notkun fram á þessa öld. Bæði selin hafa tvö ámóta stór hólf, garða í öðru og heygarðsnefnur eða heytóftir utanmeð. Bæði hafa verið vandaðar byggingar og er Kristnessel sérstaklega fallega hlaðið; grjóthleðslan listilega sveigð í hornunum. Hvortveggja rústin hefur ótvírætt varðveislugildi. Kristnessel er norðan við Sjónarhól, en sunnan í honum er dálítill hvammur og er þar fornleg tóftaþyrping með þremur allstórum tóftum í hvirfingu. Þessar rústir eru líklega af eldra seli frá Kristnesi, og benda hin ólíku form til að einhverjar breytingar hafi orðið á eðli seljabúskapar. Langumfangsmestu seljarústirnar er að finna í Hrafnagilsseli, en þar eru á um 100 metra löngum kafla a.m.k. 8 tóftir eða tóftaþyrpingar greinilega mjög misgamlar. Syðst eru tvær aflangar byggingar, báðar um 15 metrar á lengd. Þar fyrir ofan er ein um 12 metra löng með afhýsi hornrétt á. Ofan og sunnan við hana er stórþýfi en þar má greina þrjár minni tóftir. Þar ofan við, uppi á háu barði sem rof hefur komist í er hringlaga gerði og tvær aflangar 11 og 12 metra langar tóftir inni í því. Þar ofan við er síðan 11 metra löng tóft með 6 metra löngu afhýsi. Rofið í barðið er á stórum kafla og sést í því að mannvistarlög eru meir en 0,5 metra undir yfirborði og þó hafa efri tóftirnar útlit fyrir að vera talsvert yngri en þær neðri sem fyrst voru taldar. Þessar fornleifar eru stórmerkar og hafa tvímælalaust varðveislugildi. Ráðlegt væri að reyna að stöðva rofið sem minnst var á, áður en það eyðileggur meira af tóftunum.

Í Kaupangssveit háttar öðruvísi til, einkanlega fyrir framan Eyrarland þar sem bratt fjallið tekur beint við af aflíðandi móum og mýrum fyrir ofan bæi. Þar hafa ekki verið þær vegalengdir að það borgaði sig að hafa í seli, en þó hefur verið sel í Kaupangi upp með Bíldsá, sem á 19. öld var sérstakt býli og seinna beitarhús. Einnig heitir lítil tóft ofarlega í Ytra Hólslandi (II) "Sel", en sú tóft a.m.k. getur tæplega hafa verið sel, og er líklegra að hún sé eftir beitarhús, hvað sem kann að leynast undir henni. Varðgjánum báðum tilheyrðu sel og eru rústir þeirra á millibæjarmerkjum. Þar sem formleg landaskipti fóru ekki fram milli Varðgjánna fyrr en 1945 og Ytri Varðgjá var lengstum hjáleigukot frá Syðri Varðgjá, verður að teljast líklegt að annaðhvort séu neðri rústirnar eftir beitarhús, eða að hvortveggja

séu sel en frá mismunandi tímum.

Hinar miklu minjar um seljabúskap sem er að finna á þessu svæði verður að telja eitt megineinkenni þess (og vafalaust Eyjafjarðarsveitar allrar) hvað fornleifar varðar og er hér kjörinn vettvangur til rannsókna á seljabúskap, en mörgum spurningum er ósvarað í því tilliti. Sem sveitareinkenni hafa selin einnig ótvírætt menningarsögulegt gildi, en óvíða hefur seljabúskapur verið stundaður jafnvíða og hér, og á fáum stöðum öðrum eru jafn vel varðveittar minjar um hann.

5.2.10 Gerði

Gerði eru ekki vel þekkt sem sérstök tegund mannvirkja, en í Eyjafjarðarsveit a.m.k. virðast þau hafa gegnt ákveðnu hlutverki og finnast mjög víða. Víða eru ekki annað en örnefni sem benda á tilvist þeirra, en greinilegt er af afstöðu þeirra við bæjarstæði að gerðin hafa staðið skammt frá bæ en þó verið utan túns, iðulega uppi á breiðum hólum. Aðeins á örfáum stöðum sjást leifar gerðanna ennþá, en þau hafa flest lent undir tún eða nýbyggingar á þessari öld. Af lýsingum eldra fólks sem man eftir tóftunum, má ráða að gerðin voru nær undantekningarlaust hringlaga garður með tveimur eða þremur frekar litlum tóftum innaní. Gerði er að finna beggja vegna Eyjafjarðarár, en eru þó mun fleiri í Kaupangssveit, aðeins á Ytra Gili sést móta óljóst fyrir Gerðinu framan og ofan við bæinn, og á Vöglum var Grænagerði og á Kristnesi Imbugerði, en til hvorugs sést lengur. Einu heillegu gerðisminjarnar í þessum sveitum eru Grænagerði í Garðsárlandi norðarlega út undir merkjum við Ytra Hól. Það er hringlaga garður, allstæðilegur en nokkuð sokkinn, um 70 metrar í þvermál og allstór rústabunga inni í honum austanverðum. Sambyggð við garðinn að norðvestan er ein tóft og önnur þar beint norður af utan við garðinn. Hér hefur greinilega verið tún í fyrndinni en það hefur ekki verið nýtt í manna minnum. Ekki er vitað til að hér hafi verið búið, en af rústunum að dæma er það alvarlegur möguleiki. Skurður hefur verið grafinn í gegnum garðinn að austanverðu, fast austan við rústabunguna, en að öðru leyti er þessi minjastaður óskemmdur og hefur hann ótvírætt varðveislugildi.

Í Jaðrabók Árna og Páls er sagt um Skálpagerði að það hafi byggst á fjárhússtæði heimajarðarinnar og er freistandi að álykta af því að gerðin hafi verið einskonar heimasel. Það er skepnuhús og túnskækill umhverfis, en þau hafa verið svo skammt frá bæ að þar hefur ekki þurft að gista í gerðinu. Ef svo er, er hér um að ræða löngu aflagða búskaparhætti sem ekki er vitað til að tíðkast hafi á 18. öld eða síðar. Bæir sem hafa nöfn sem enda á -gerði

hafa verið orðnir margir á 14. öld - í Kaupangssveit er bæði Fífilgerðis og Skálpagerðis getið árið 1318 og hafa þá væntanlega verið byggð uppúr gerðum frá Kaupangi og Gröf. Það má því með rökum telja að gerðin séu leifar af mjög fornum búskaparháttum og er hér um mikilvægt rannsóknarefni að ræða.

5.2.11 Kuml og kirkjugarðar

Fjögur kuml hafa verið grafin upp á þessu svæði, voru tvö á Garðsá en þar fannst árið 1952 mannskuml og hrosskuml aðskilið og er ekki ólíklegt að þar séu fleiri kuml í melnum (KE Kuml og haugfé, 144-147), en fyrir hrosskumlinu sér enn. Hin tvö kumlin fundust á Kroppi um síðustu aldamót (Daniel Bruun, Árbók 1903, 20-21) og eru nú bæði undir vegi. Á Hrafnagili virðist bærinn áður hafa staðið utar og ofar, og hafa sunnan í þeim hól komið upp allnokkrar beinagrindur sem eru kristnar af umbúnaði að dæma. Þar hefur þó einnig komið upp hrosshauskúpa og skjöldur (Örnefnaskrá Jónasar Rafnar), og árið 1958 fundust þar um sjö mannsbeinagrindur sem snéru allar út og suður en höfðu ekkert haugfé með sér. Þessi fundur var ekki rannsakaður og þyrfti hér að gera frekari athuganir, en fáar vísbendingar hafa fundist á Íslandi um að jarðsett hafi verið á sama stað bæði í heiðni og kristni og væri athyglisvert ef svo hefur verið hér.

Fyrir utan mannabeinafundi ber að nefna meint kuml og fornmannahauga. Engir eiginlegir fornmannahaugar (stakir náttúrulegir hólar með kenningu um greftrun landnámsmanns eða fornkappa) eru á svæðinu, en í Kristnesi þekkja börn Leiði Helga magra, tvær stakar hellur í smá brekku uppaf bænum. Hellurnar eru stórar og miklar og ólíkar öðru grjóti í grendinni og er holt undir þeim báðum að hluta. Hellurnar eru líklega þangað komnar af mannavöldum og er ekki ólíklegri kenning en hver önnur að þar liggi undir Helgi magri, en sú sögn virðist hafa lifað í barnahópi á Kristnesi frá því í byrjun aldarinnar og hugsanlega lengur. Syðst í Þórustaðalandi, rétt ofan við þjóðveginn er svokallaður Kumblhóll og hefur verið malarnám í hann að vestan og sunnan en nú er verið að græða hann upp á ný. Uppi á honum norðarlega er sporöskjulaga grjótlögn um tveir metrar á lengd og einn metri á breidd, og getur varla verið neitt annað en dys og þarf að varðveita hana. Lítið eitt sunnar, í Grafarlandi er annar Kumblhóll en þessi er mjög lágur, stendur norðvestan við Garðhól rétt ofan við þjóðveginn. Á þessum hól mun spretta óvenjufjölskrúðugt blómahaf á vorin. Fornfræðingurinn Brynjúlfur Jónsson frá Minna Núpi kom hér í rannsóknarferð í byrjun aldarinnar og fann þá tvo Kumlhóla - báða smáa þannig að Kumblhóllinn á

Þórustöðum hefur farið framhjá honum. Brynjúlfur taldi augljóst að báðir væru haugar, en einnig að grafið hefði verið í þá (Brynjúlfur Jónsson, Árbók 1906, 16). Ekki sjást nú greinileg merki þess á þeim Kumbhlól sem eftir er og hvað um hinn hefur orðið er ekki vitað.

Nú er aðeins ein kirkja á þessu svæði en áður voru þær fjórar og a.m.k. tvö bænhús. Kirkja á Hrafnagili var lögð niður og kirkjustaður fluttur til Akureyrar 1863. Kirkjugarðurinn var þá fyrir austan og utan bæjarhúsin, og var hann ekki endanlega jafnaður út fyrr en 1950. Kirkjugarðurinn var hringlaga, um 34 metrar í þvermál, og hefur verið grafið frekar grunnt í hann, a.m.k. er iðulega rekist í bein á þessu svæði. Kirkjugarðurinn er nú undir hlaði að hluta og kornakri að hluta og eru ekki merki um hann önnur en járngirðing utan um leiði Thyrrstrup hjóna sem er í mikilli óhirðu. Eins og áður var minnst á hefur bærinn og líklega kirkjan á Hrafnagili áður staðið ofar og utar, rétt suðvestan við fjós með hlöðu byggt 1982. Þar hafa komið upp mannabein fyrr á öldinni, en nú hefur verið lagður vegur yfir og sér ekki sköpulag hólins undir. Á Kaupangi stendur kirkja enn og er ekki vitað til að hún hafi nokkurntíma verið flutt og ekki er vitað til að mannabein hafi komið upp annarsstaðar en í garðinum. Í Kristnesi var áður hálfkirkja (kirkja sem embættað var í annanhvorn helgan dag) og stóð hún enn 1712 (Jb X:213) en þá hafði ekki verið embættað í henni í 10 ár. Ekki er nú vitað hvar þessi kirkja mun hafa staðið og ekki hafa komið hér upp mannabein svo vitað sé. Samkvæmt Jarðabók Árna og Páls hafði verið bænhús á Garðsá og að þá (1712) hafi verið dálítil girðing við bæinn, sem kallist kirkjugarður (Jb X: 300). Fram á þessa öld var tóft með þessu nafni um 40 metra fyrir suðvestan íbúðarhúsið á Garðsá, í túninu. Þar sér nú móta fyrir svolíttli hvilft, um sex metra í þvermál. Hér hafa ekki komið upp bein svo vitað sé. Til er jarðasölubréf frá 1390 og þar er getið um bænhússkyld í Hvammi og hálfkirkjuskýld á Varðgjá (DI III, 449). Á hvorugum þessara bæja er vitað hvar kirkjurnar hafa staðið, né hafa þar komið upp bein svo vitað sé. Að lokum má geta þess að sunnan við túnið á Klúkum heitir Mannabeinahóll/holt en engar sagnir hafa varðveist því til útskýringar.

5.2.12 Leiðir

Fornar reiðgötur teljast að sjálfsögðu til fornleifa en einnig fornar leiðir hvort sem sést fyrir götutroðningum, vörðum og brúm eður ei. Góðar heimildir eru til um helstu leiðir og fjallvegi í þessum sveitum og verður ekki farið ofan í saumana á þeim hér og látið nægja að merkja þær inn á meðfylgjandi kort. Norðan við Botnslæk ofarlega í Botnslandi eru miklar reiðgötur dágóðan spotta meðfram læknum, en ekki er vitað hvert þær liggja. Fyrir fornum

reiðgötum sást fyrr á öldinni á svokölluðum Kolbeinsparti, utan við Fiskilæk sem áður tilheyrði Brekku en er nú í Þórustaðalandi. Þær götur eru heldur vestarlega til að vera gamla þjóðleiðin eftir sveitinni endilangri, því farið var yfir Kvennavað sem er suður af bæjarstæðinu á Syðra Hóli. Eftir að trébrú var sett á Þverá 1886 (þar sem nú er eldri brúin frá 1926) hefur leiðin hinsvegar legið um þessar slóðir og gætu þessar götur verið frá þeirri tíð, áður en kerruvegurinn kom, en hann lá í beina stefnu frá brúnni um hlað í Skálpagerði og fyrir ofan Þórustaði og síðan niður að Kaupangi. Hvergi sér nú móta fyrir þessum vegi. Yfir í Fnjóskadal voru fjórar megin leiðir úr Kaupangssveit. Nyrst var Þingmannaleið og var þá farið upp úr Búðalág yfir Þingmannalæk uppi í fjallinu og norðan við Þingmannahnjúk. Þar uppi á fjallinu er grjótrú frá 1871, mikið mannvirki yfir lítið mýrarsund. Næst fyrir sunnan er Bíldsárskarð sem varð fjölfarnari leið í seinni tíð. Farið var frá Króksstöðum beina leið upp í skarðið og einnig frá Brekku um svokallaðan Langasneiðing og sér þar fyrir reiðgötum. Í Garðsárdal má víða sjá reiðgötur á köflum, og hefur engin ein leið festst í sessi eftir dalnum sjálfum en uppúr honum var farið um Kanagil og Gönguskarð. Frá Þrömlágu Messugötur um hlað á Garðsá og síðan yfir mýrarnar fyrir ofan bæi niður að Kaupangi.

Til samgöngumannvirkja verður einnig að telja Festarklett og bólvirki undir Búðalág. Brynjúlfur Jónsson mun fyrstur hafa varpað fram þeirri hugmynd að Festarklettur væri Galtarhamar sem getið er um í Landnámabók. Tóftir tvær litlar eru uppi á klettinum og sú þriðja var sunnar og neðar - naust að mati Brynjúlfs - en hefur síðan líklega lent undir veg. Brynjúlfur taldi tóftirnar tvær vera verslunarbúðir og á þeim forsendum voru þær friðlýstar 1932 (Brynjúlfur Jónsson, Árbók 1906, 15-16; Friðlýsingarskrá, 50). Ekki getur talist ólíkleg sú kenning að skipgengur áll hafi náð upp undir Festarklett og jafnvel lengra, en hvað tóftirnar á klettinum eru verður erfiðara að dæma um.

Niðrundan Búðalág, niðri við flæðarmál fann Daniel Bruun hlaðinn grjótkant í flæðarmálinu sem hann taldi vera bólvirki eða viðlegukant. Grjóthleðsla þessi er um 20 metra löng a.m.k. og er á henni sveigja. Ekki þekkist önnur kenning betri um hlutverk þessa mannvirkis en að það hafi verið bólvirki og er þetta með allra sérstæðustu fornleifum. Orðalag í friðlýsingarskjali um Búðalág er óljóst en líklega á að telja þetta mannvirki til 'leifa hins forna Vaðlaþingstaðar' og líta svo á að það sé friðlýst.

5.2.13 Nútímaminjar

Samkvæmt þjóðminjalögum teljast fornleifar hverskyns mannvirki sem eru 100 ára og eldri. Við fornleifaskráningu reynist oft erfitt að draga skýra línu milli tófta sem teljast fornleifar í lagalegum skilningi og annarra sem eru lítið eitt yngri. Langflestar fornleifar sem enn sjást eru frá síðasta skeiði torfbygginga á Íslandi og er oftast ómögulegt að ákveða hvort tóftabrot hafi verið reist fyrir eða eftir 1894. Það liggur einnig í eðli torfhúsa að þau eru endurbyggð hvað eftir annað á sama stað, þannig að þó að vitað sé að torfhús hafi verið reist eftir aldamót eru mestar líkur á að það hafi verið byggt í eldri tóftum sem þá teljast fornleifar. Við skráningu á fornleifum í Eyjafirði var notuð sú regla að skrá öll mannvirki úr torfi og grjóti, hvort sem vissa væri fyrir að þau séu 100 ára eða eldri eða ekki. Það helgast einnig af því að torfbyggingum fer óðum fækkandi, og að allar minjar um hverfandi tækniþekkingu og vinnulag beri að varðveita.

Fyrir utan torfhús frá þessari öld eru nokkrar tegundir minja sem teljast verða hafa menningarsögulegt gildi þó þær séu ekki fornleifar í lagalegum skilningi. Þar má nefna sundlaugar og sundpolla sem eru mjög víða og sumstaðar talsverð mannvirki. Áhugi á sundi og sundkennslu var mikill í byrjun aldarinnar og lögðu menn víða á sig talsvert erfiði til að koma sér upp sunaðstöðu heima við bæi til að geta æft sig í þeirri list. Mikil fyrirhleðsla er fyrir bæjarlækinni í Kristnesi en þar er heit laug, en víðast voru laugarnar kaldar. Ummerki um sundlaugar er enn að sjá á Syðra Hóli og í Brekku, en í Gilslaug sér aðeins votta fyrir hleðslu úti í Gilsá. Sumir þessir sundpollar hafa verið notaðir fram á síðari ár, sérstaklega fyrir börn og á Syðri Varðgjá hefur vatni verið veitt ofan í eitt hólfið í selinu og það endurnýtt sem sundpollur.

Minjar um heimarafstöðvar sjást á nokkrum bæjum, en þær eru merkar heimildir um sögu rafvæðingar til sveita á Íslandi.

Stríðsminjar eru fáar á þessu svæði, en mest umsvif hafði herinn á Hrafnagili þar sem var braggahverfi, en fyrir undirstöðum þeirra sér nú lítið. Í túninu á Syðra Hóli eru tveir sprengjugígar en veturinn 1942 missti norsk sprengiflugvél tvær sprengjur þar á túnið og munaði minnstu að manntjón yrði.

Gamla brúin yfir Þverá, upphaflega byggð 1926 sem bogabrá og gömlu Hólmabrárnar yfir Eyjarfjarðará byggðar 1923 eru með elstu steypubrúum í Eyjafirði og þær síðarnefndu sérstaklega, þóttu mikil mannvirki á sínum tíma. Brúm af þessu tagi fer nú ört fækkandi en þær eru merkar heimildir um sögu íslenska vegakerfisins og samgöngubóta.

5.3 Landfræðileg dreifing minja

Á meðfylgjandi korti er reynt að gefa í grófum dráttum mynd af eðli og þéttleika fornleifa eftir staðsetningu þeirra. Slík greining hefur bæði fræðilegt gildi og hagnýtt. Þess er ekki að vænta að við fornleifaskráningu finnist allar fornleifar - meirihluti þeirra liggur undir yfirborði og verður ekki greindur nema með uppgrefti. Til þess að þær upplýsingar sem hér hafa verið dregnar saman nýtist sem best við skipulagsvinnu og undirbúning framkvæmda er því reynt að flokka land eftir því í hverskonar fornleifa er þar að vænta og hversu margar þær kunna að vera.

Flokkur 1 er votlent láglendi þar sem fárra minja er að vænta annarra en áveitumannvirkja, en einnig má búast við að hér geti verið upphækkanir undir hey og örfá beitarhús.

Flokkur 2 eru byggileg svæði þar sem bæir stóðu með tünnum umhverfis, og flestar utantúnsmínjar er einnig að finna. Á slíkum svæðum er fornleifa að vænta nokkuð þétt en langfæstar sýnilegar á yfirborði. Ef mikilsháttar framkvæmdir eru fyrirhugaðar á slíku svæði er að jafnaði ráðlegt að láta gera forkönnun um fornleifar, svo að óvæntar uppgötvanir tefji ekki verkið.

Flokkur 3 eru beitolönd og engjar til fjalla, og er þar að vænta fornleifa á borð við sel og beitarhús. Fornleifar eru tiltölulega fáar á slíkum svæðum, en þó fleiri en í flokki 1, en þær eru að jafnaði vel sýnilegar.

Flokkur 4 eru fjöll og öræfi. Á slíkum svæðum er mjög fárra fornleifa að vænta og með löngu millibili. Það eru helst fornleifar sem tengjast samgöngum - vörður og reiðgötur - og upprekstri og smalamennsku, einkum gangnamannakofar.

Fornleifar í flokki 1 eru að jafnaði í líttill hættu nema af völdum framræslu. Fornleifar í flokki 2 eru að jafnaði í mikilli hættu af völdum jarðræktar, skógræktar og byggingarframkvæmda. Fornleifar í flokkum 3 og 4 eru að jafnaði í líttilli hættu nema þar sem uppblástur er eða virkjunarframkvæmdir á fjöllum.

6. Kafli Verndun og kynning á fornleifum í Eyjafjarðarsveit

Eitt af meginmarkmiðum fornleifaskráningar er að finna og skilgreina staði eða svæði sem þurfa á verndun að halda og henta til kynningar fyrir ferðafólki og almenningi. Hér að ofan hefur verið minnst á nokkra minjastaði sem eru í hættu og/eða teljast hafa ótvírætt menningarsögulegt gildi. Hér að neðan eru þessar upplýsingar teknar saman í eina skrá ásamt með frekari rökstuðningi fyrir verndun og kynningu. Allar fornleifar á Íslandi eru friðaðar og þeim má ekki raska eða spilla, en með sérstakri verndun er átt við að hirt sé um viðkomandi minjastað, hann kynntur og gerður aðgengilegur og að ráðstafanir séu teknar til að koma í veg fyrir eyðingu af völdum náttúruafla þar sem það á við.

Þéttbýlið er megineinkenni svæðisins sem hér er fjallað um, og afleiðing af því er að hlutfallslega lítið er eftir af fornleifum sem henta til kynningar. Fyrir utan einstaka minjastaði sem raktir verða hér að neðan eru þrjú svæði sem hafa menningarsögulegt gildi og henta til kynningar. Það eru Garðsárdalur, fjallið fyrir ofan bæi vestan ár og Búðalág í Eyrarlandslandi.

6.1 Garðsárdalur

Í Garðsárdal austanmegin eru eyðibýlin Þröm og Kristnes og milli Garðsár og Kristness er mikið af athyglisverðum og sérkennilegum rústum. Hér væri hægt að hanna gönguleið fram eftir dalnum (um Gönguskarð til Fnjóskadals) sem væri eðlilegt framhald af náttúruverndarsvæði í Þverárgljúfrum (samkvæmt Svæðisskipulagi Eyjafjarðar). Á dalnum eru fjölbreyttar minjar eftir alla meginþætti íslensks landbúnaðar frá bújörð með bæjarhól, túni og útihúsum til minja um hagagöngu nauta (nautabyrgi við Fossgil). Hér eru sérkennilegar og mikilfenglegar minjar um garðrækt á 19. öld, forn tún í Kristnesi sem nútímafólki mun þykja erfitt að skilja að hafi verið slegin. Á dalnum er einnig náttúrufegurð og þægilegt gönguland. Hér má því með litlum tilkostnaði gefa fólki kost á að tvinna saman útivist, náttúruskoðun og menningarsögu. Ekki þarf að kosta öðru til en að merkja gönguleið og gefa út bækling með korti þar sem upplýsingar væru gefnar um hvern minjastað og byggð á dalnum.

6.2 Fjallið ofan bæja vestan ár

Eins og áður hefur verið minnst á eru miklar minjar um seljabúskap og fjallbeit í fjallinu frá Hvammi til Botns - og raunar lengra til suðurs. Hér er einnig tilvalin gönguleið þar sem komið væri upp úr Kjarnaskógi að norðan og gengið eftir seljunum í fjallshlíðinni til suðurs og komið niður á Grund. Hér er einnig þægilegt gönguland, útsýni mikilfenglegt og mikið fuglalíf. Selin og beitarhúsin eru sérkennilegar minjar sem fólk hefur gaman af að skoða og kynnast. Hér gildir það sama og um Garðsárdalinn að tilkostnaður þarf ekki að vera mikill; merkt gönguleið og útgefinn bæklingur með upplýsingum um minjastaðina og útskýringum um seljabúskap.

6.3 Búðalág

Búðalág, sem er sunnarlega í landi Eyrarlands, hefur lengi verið talinn einna áhugaverðasti minjastaðurinn í þessu héraði. Þangað hafa margir fræðimenn og áhugamenn um söguna lagt leið sína. Í Búðalág er jafnan talið að þar hafi Vaðlaþing, hið forna vorþing Eyfirðinga, verið haldið. Þar má sjá a.m.k. þrjár tóftir og eru þær taldar hafa verið búðir þingmanna. Lengi hefur verið lögð áhersla á að varðveita þennan stað, enda friðlýstur árið 1930. Ekki er unnt að fullyrða hvort hér séu í raun minjar frá þjóðveldisöld, en engu að síður ber að varðveita minjarnar og er jafnframt kjörið að kynna þær ferðamönnum. Búðalág er við akveginn sem liggur eftir hlíðinni og sjá má glögglega þessi fornu mannvirki. Að vísu hefur trjárækt ungmennafélagsins eyðilagt að mestu þriðju tóftina, en hún er innan marka trjáreitsins. Æskilegt væri að nota trjálundinn og minjastaðinn sem e.k. útivistarsvæði fyrir ferðamenn, merkja staðinn með spjöldum með skýringum, gera hann aðgengilegan og gæta þess að ekki verði hróflað við minjunum. Vegaspotti var mjög nýlega lagður fast við vestustu tóftina og þar skall hurð nærri hælum. Eftir þessa vegagerð er enn stórt rofabarð í vegkantinum og er mikilvægt að gera þar viðeigandi lagfæringar.

6.4. Tillögur um friðlýsingar

Á svæðinu hafa einungis Festarklettur og Búðalág verið tekin á skrá yfir friðlýstar fornleifar, en það er fjarri að sú tala gefi rétta mynd af fjölda markverðra minja í Eyjafjarðarsveit norðanverðri. Æskilegt væri að varðveita fleiri staði með algerri friðhelgun. Við skráningu hafa margar áhugaverðar minjar fundist og vonandi verður þeim ekki grundað. Hér er

stungið upp á átta stöðum sem helst ættu að njóta friðlýsingar:

- 1) Fjárhús í Botni
- 2) Bæjarstæði með túni á Klúkum
- 3) Bæjarstæði með túni í Nýlendi (Hrafnagilsland)
- 4) Kartöflugarðar framan við Þröm
- 5) Hrafnagilssel
- 6) Brú á Vaðlaheiði - Þingmannaleið
- 7) Grænagerði í Garðsárlandi

Um menningarsögulegt gildi þessara staða og ástand minjanna vísast að öðru leyti til umfjöllunarinnar hér að ofan og skrárinnar í 3. kafla.

Niðurlag

Við lok þessa áfanga er vert að hugleiða hvað hefur áunnist og hvað er framundan í varðveislu, rannsóknum og skráningu menningarsögulegra verðmæta. Það er vissulega ánægjulegt til þess að hugsa að nú hefur fornleifaskráning hafist að nýju í byggðum Eyjafjarðar. Það svæðið sem nú hefur verið lokið við er að vísu ekki stórt, 31 jörð og 317 minjar, ef þess er gætt að í Eyjafirði eru 432 jarðir. Svo sem fram hefur komið voru notaðar ýmsar nýjar aðferðir við skráninguna sumarið 1994 og gáfust þær mjög vel. Má ætla að þessar aðferðir hafi haft um 40 - 60% sparnað í för með sér. Kerfisbundin heimildasöfnun, notkun nýrra tækja við staðarákvörðun, öflugur hugbúnaður við teiknivinnu og skipulögð gagnaúrvinnsla eru helstu forsendur þess að nú er hægt að vinna fornleifaskráningu á mun hagkvæmari hátt en fyrr. Framhald fornleifaskráningar í Eyjafirði mun jafnvel verða hagkvæmara í rekstri, enda hefur nú fengist mikilvæg reynsla til að byggja á. Með þá reynslu að veganesti, og dýrmætan stuðning sveitarfélaga í Eyjafirði verður fornleifaskráningu í héraðinu öllu lokið innan nokkurra ára.

Heimildaskrá

Óprentaðar heimildir:

Þjóðskjalasafn Íslands

Jarðadeild XIV. Uppdrættir af túnum 1917. Hrafnagilshreppur
Öngulsstaðahreppur

Kirknasafn XVIII.12 Hrafnagil og Kaupangur

F. Úttektir kirkjujarða 1721-1873

G. Byggingabréf 1820-1884

Sýsluskjalasafn. Eyjafjörður

IV.B.4.b Landamerkjadómar og fógetaaðgerðir 1728-87

XXIV.B Búnaðarskýrslur 1788-1865

XXX.4 Jarðabók um Vaðlaþing um 1780

Búnaðarfélag Íslands

Kassi 12: Ræktunarsjóðsskjöl

Kassi 60: Spjaldskrá yfir jarðabætur 1925-1942. Eyjafjörður

Kassi 71: Spjaldskrá yfir jarðabætur 1943-1963. Eyjafjörður

Kassi 126: Listar yfir jarðabætur á jörðum landsins 1925-1934

Kassi 181: Túnastærðir á landinu 1961, 1964, 1966

Kassi 209: Túnþýfi í sýslum landsins

- Yfirlitsskýrsla Búnaðarsambands Eyjafjarðar yfir ógreiðfært
og þýft ræktað land árið 1944
- Túnastærðir eftir hreppum og sýslum 1920 og 1952

Héraðsskjalasafn Akureyrarbæjar og Eyjafjarðarsýslu

Jóhannes Óli Sæmundsson: Örnefnaskrár. Hrafnagilshreppur

Jóhannes Óli Sæmundsson: Örnefnaskrár. Öngulsstaðahreppur

G-11/11 Sigtryggur Guðlaugsson: Garðsárdalur [örnefnalýsing, eftir
handriti Steindórs Steindórsonar]

Sýslumannsembættið á Akureyri
Landamerkjabók I-II

Þjóðminjasafn Íslands
Fornleifadeild. Mappa með gögnum og bréfum um fornleifar í Eyjafirði

Náttúrufræðistofnun Íslands, Akureyri
Mappa með leiðréttingum við og bréfaskiptum vegna örnefnalýsinga
Mappa með loftmyndum af Eyjafirði frá 1960, með örnefnum merktum
inná af Helga Hallgrímssyni

Minjasafnið á Akureyri
Söguminjaskrá, Eyjafjarðarsýsla (e. Helga Hallgrímsson)

Prentaðar heimildir:
Ágúst O. Georgsson. **Fornleifaskrá**, Reykjavík 1990.
Árni Björnsson. **Íslenskt vættatal**, Reykjavík 1990.
Biskupa sögur gefnar út af Hinu íslenzka bókmenntafélagi I-II, Kaupmannahöfn 1858-78.
Byggðir Eyjafjarðar I-II, Akureyri 1973.
Byggðir Eyjafjarðar 1990, síðara bindi, Akureyri 1993.
Brynjúlfur Jónsson. "Rannsóknir á Norðurlandi sumarið 1900."
Árbók hins íslenska fornleifafélags 1901, bls 7-27.
Brynjúlfur Jónsson. "Rannsókn á Norðurlandi sumarið 1905."
Árbók hins íslenska Fornleifafélags 1906, bls 1-27.
Daniel Bruun. "Nokkrar dysjar frá heiðni."
Árbók hins íslenzka fornleifafélags 1903, bls 17-28.
Íslenzk fornrit I-, Reykjavík 1993-.
Íslenzkt fornbréfasafn I-XVI, Kaupmannahöfn/Reykjavík 1857-1972.
J. Johnsen. **Jarðatal á Íslandi**, Kaupmannahöfn 1847.
Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín, X. Eyjafjarðarsýsla,
Kaupmannahöfn 1943.

Kristinn Guðlaugsson. Endurminningar Kristins á Núpi, Reykjavík 1960.

Kristján Eldjárn. **Kuml og haugfé**, Akureyri 1956

Mattías Þórðarson. "Smávegis. Um staði og fornminjar."

Árbók hins íslenska fornleifafélags 1924, bls 42-58.

Ólafur Jónsson. Skriðuföll og snjóflóð I-II, Akureyri 1957.

Ólafur Olavius. Ferðabók I-II, Reykjavík 1964.

Stefán Jónsson. "Vitazgjafi og Þórunnarey."

Árbók hins íslenska fornleifafélags 1937-39, bls 78-86

Steindór Steindórsson. "Eyjafjörður. Leiðir og lýsingar."

Árbók Ferðafélags Íslands 1938.

- "Skyggst fyrir um forn örnefni." **Súlur** 23.-24. hefti,
12. árgangur 1982, bls 107-118

Sturlunga saga I-II, Reykjavík 1946.

Sverrir Pálsson. Saga Akureyrarkirkju, Akureyri 1990.

Svæðisskipulag Eyjafjarðar. Forsendur-horfur-markmið, Akureyri 1987.

Svæðisskipulag Eyjafjarðar. Náttúruninjakort-Skipulagskort, 1987.

Svæðisskipulag Eyjafjarðar 1989-2009. Greinargerð, 1989.

Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags 1839-1854,
(Eyfirzk fræði II), Akureyri 1972.

Þorvaldur Thoroddsen. Ferðabók, 1.bindi (án útgst.), 1958

Heimildamenn:

Aðalheiður Ingólfssdóttir 31/05/1941

Egill Jónsson 10/10/1927

Eiríkur Hreiðarsson 19/02/1942

Eiríkur K. Skjöldal 21/07/1945

Emilía Baldursdóttir 27/10/1949

Friðrik Jónsson 16/12/1924

Gerður Árnadóttir 15/03/1901

Guðrún Trggvadóttir 28/02/1917

Haukur Berg Friðgeirsson 05/12/1933

Hjalti Jósefsson 28/05/1916

Hrafnhildur Jóhannsdóttir 18/12/1931

Hörður Jóhannsson

Jóhann Benediktsson 05/07/1920

Kristján Hannesson 16/04/1928

Kristján Tryggvason 19/01/1909

Olga Ágústsdóttir 29/07/1935

Pálína Benediktsdóttir 21/07/1925

Páll Ingvarsson 22/09/1946

Pétur Ó. Helgason 02/05/1948

Snorri Halldórsson 06/04/1919

Snorri Sigurðsson 21/03/1913

Stefán Helgason

Stefán Þórðarson 31/12/1935

Sveinn Bjarnason 07/05/1931

Unnur Áskelsdóttir 23/07/1927

Örlygur Helgason 19/08/1933

Ólafur Tryggvason 18/03/1938

Þór Aðalsteinsson 20/01/1941

Þorsteinn Ingólfsson 20/12/1944

Úlfar Steingrímsson 21/06/1953

Teikningar:

Ey-305:008-T1

Ey-305:009-T1

Ey-305:010-T1

Ey-305:012-T1

Ey-305:013-T1

Ey-305:016-T1

Ey-307:004-T1

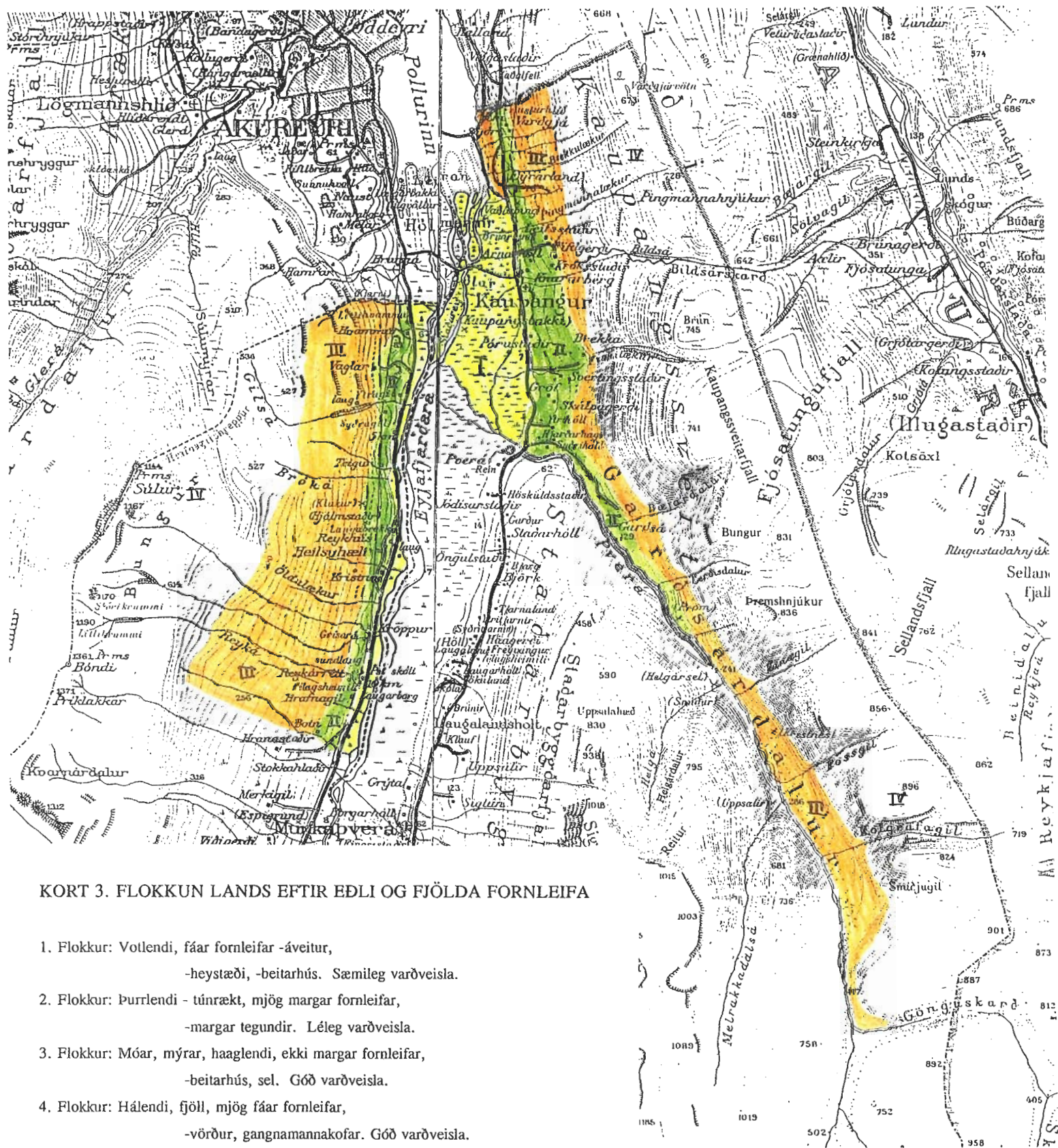
Ey-307:008-T1

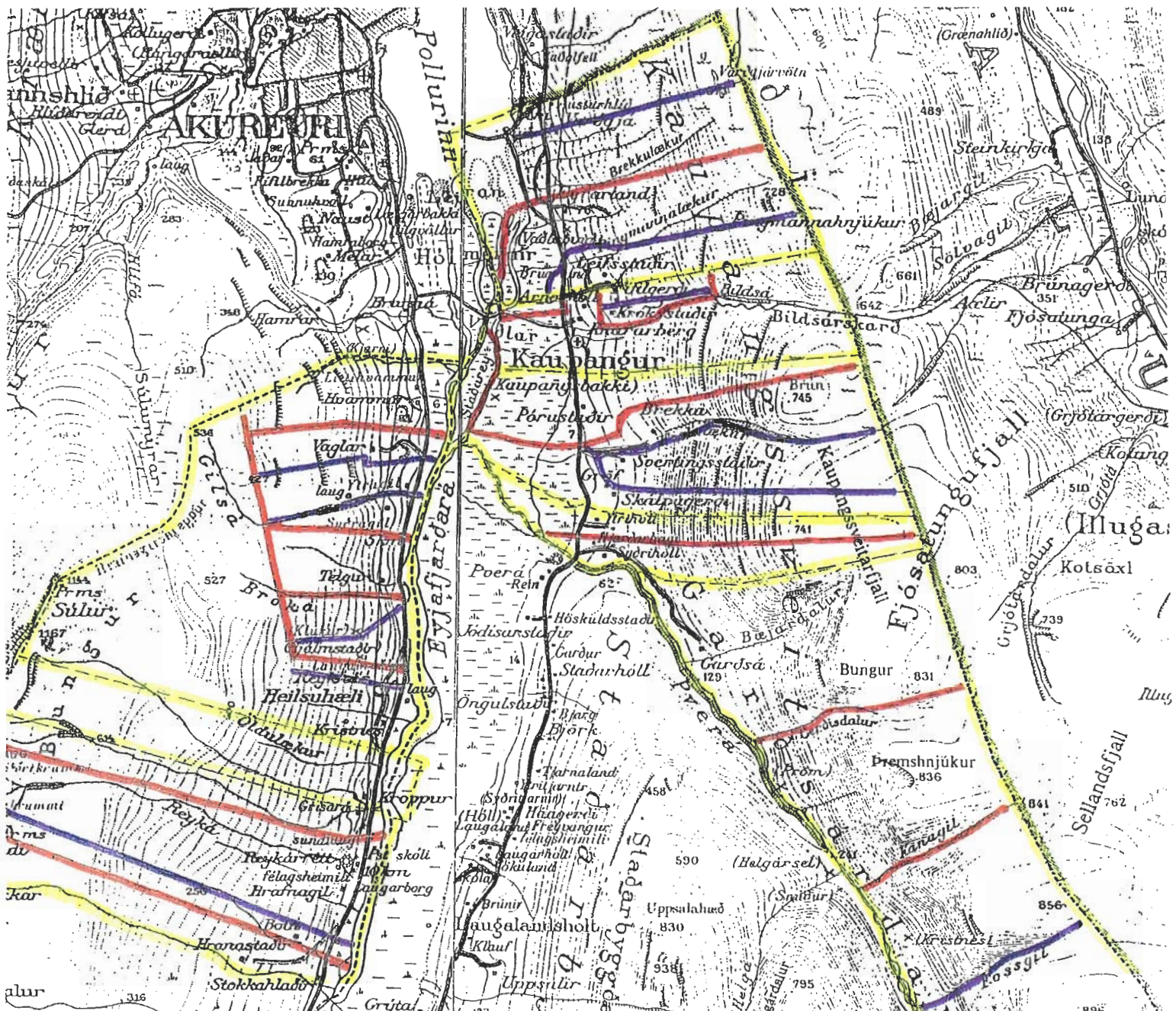
Ey-307:009-T1

Ey-308:010-T1

Ey-308:005-T1
Ey-308:006-T1
Ey-309:005-T1
Ey-309:006-T1
Ey-309:007-T1
Ey-310:005-T1
Ey-311:008-T1
Ey-313:007-T1
Ey-313:008-T1
Ey-313:009-T1
Ey-313:010-T1
Ey-313:014-T1
Ey-313:016-T1
Ey-314:009-T1
Ey-314:019-T1
Ey-315:004-T1
Ey-315:005-T1
Ey-315:006-T1
Ey-315:009-T1
Ey-316:002-T1
Ey-316:010-T1
Ey-316:011-T1
Ey-316:012-T1
Ey-316:014-T1
Ey-316:015-T1
Ey-318:003-T1
Ey-318:007-T1
Ey-424:004-T1
Ey-424:005-T1
Ey-424:006-T1
Ey-424:007-T1
Ey-424:012-T1

Ey-424:010-T1
Ey-424:012-T1
Ey-424:012-T1
Ey-424:012-T1
Ey-424:014-T1
Ey-425:008-T1
Ey-425:008-T1
Ey-425:011-T1
Ey-427:008-T1
Ey-427:012-T1
Ey-430:002-T1
Ey-430:004-T1
Ey-431:006-T1
Ey-431:007-T1
Ey-432:007-T1
Ey-432:011-T1
Ey-433:013-T1
Ey-433:017-T1
Ey-433:022-T1
Ey-435:005-T1
Ey-434:002-T1
Ey-437:003-T1
Ey-437:004-T1
Ey-305:005-T1
Ey-438:006-T1
Ey-438:007-T1
SP-001:008-T1
SP-001:009-T1
SP-001:010-T1

KORT 1. GÖMUL LANDAMERKI Á SKRÁNINGARSVÆÐI
-KENNING UM SKIPTINGU JARÐA

Upphafleg landareign

Fyrsta skipting

Önnur skipting

(A.T.H. að landamerki eru ekki nákvæm og miða við ástand um 1850. Kortid hefur ekkert tekið tillit til breytinga.)